

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

VAIDA KURMYTĖ
Civilinės teisės programa, CVTmis0-02

**ABSOLIUČIAI IR SANTYKINAI NEGALIOJANČIŲ SUTARČIŲ
ATRIBOJIMO PROBLEMATIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė – prof. dr. Asta Dambrauskaitė

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. SANDORIAI IR SUTARTYS BEI JŲ NEGALIOJIMAS.....	7
1.1. Terminų “sandoris” bei “sutartis” samprata ir paskirtis.....	7
1.2. 2000 m. LR CK atsiradimo aplinkybės, įtakojusios šiuolaikinį sutarčių teisės instituto reglamentavimą.....	10
1.3. Sutarties negaliojimo institutas ir jo paskirtis. Negaliojančių sutarčių rūšys.....	13
1.3.1. Absoliučiai negaliojanti sutartis.....	15
1.3.2. Santykinai negaliojanti sutartis.....	17
1.4. Absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atskyrimo problema.....	18
2. ABSOLIUČIAI IR SANTYKINAI NEGALIOJANČIŲ SUTARČIŲ ATRIBOJIMO PAGRINDAI.....	21
2.1. Teismo vaidmuo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese.....	21
2.2. Pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentas.....	28
2.3. Ginamo intereso pobūdis.....	30
2.4. Subjektai, turintys teisę reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia.....	33
2.5. Sutarties negaliojimo, kaip pasekmės, numatymas įstatyme.....	37
2.6. Negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybė.....	40
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	45
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	48
SANTRAUKA.....	53
SUMMARY.....	54

IVADAS

Temos aktualumas. Sandoriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas. Sandoris – valinis aktas, turintis svarbią civilinę teisinę ir socialinę ekonominę reikšmę, nes tai labiausiai paplitęs pagrindas turtiniams ir neturtiniams santykiams atsirasti¹. Taip yra todėl, kad civilinė teisė grindžiama asmens autonomija, o sandoris būtent yra vienas iš asmens autonomijos raiškos atvejų². Sutartis – labiausiai paplitusi sandorių rūšis, kuriai taikomos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso³ (toliau – LR CK) normos, reglamentuojančios dvišalius ir daugiašalius sandorius.

Sandoriai, sudaryti pažeidžiant įstatymų reikalavimus, laikomi negaliojančiais ir nesukelia sandorio sudarymo metu šalių siektų teisinių padarinių. Sandorių negaliojimo instituto paskirtis – siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas ir civilinių teisinių santykių stabilumas⁴. Siekiant šių tikslų įgyvendinimo, LR CK I knygos IV skyriuje yra įtvirtintas sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindų sąrašas, tačiau sistemaiškai analizuodami LR CK nuostatas pastebime, jog jis nėra baigtinis (LR CK 6.224 str.). Normų, kuriomis remiantis galima reikšti ieškinį dėl sandorio negaliojimo, yra įtvirtinta ir kitose LR CK knygose. Civilinės teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad pagal LR CK įtvirtintas normas, priklausomai nuo to, sandoris pripažįstamas niekiniu ar nugunčijamu, skiriasi, pvz., asmenų ratas, galinčių pareikšti reikalavimą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, teismo vaidmuo sandorių pripažinimo negaliojančiais procese, negaliojančio sandorio patvirtinimo galimybė ir pan. Todėl tam, kad, pvz., nebūtų nepagrįstai pažeista asmenų teisė kreiptis į teismą ar apribota sandorio patvirtinimo teisė, reikia žinoti, kokiais kriterijais remiantis negaliojantys sandoriai gali būti priskiriami kuriai nors vienai iš minėtų kategorijų.

Teisės doktrinoje⁵ išskiriama, jog įstatyme numatytas negaliojančių sandorių skirstymas į niekinius ir nugunčijamus yra paremtas keliais kriterijais: 1) teismo vaidmeniu sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese; 2) pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentu; 3) ginamo intereso pobūdžiu; 4) subjektais, galinčiais reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia; 5) sutarties negaliojimo, kaip pasekmės, tiesioginiu įtvirtinimu įstatyme; 6) negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybe. Tačiau teisės mokslininkai pripažįsta, jog tiek teorinis, tiek praktinis negaliojančių sandorių skirstymas į niekinius ir nugunčijamus yra miglotas. Būtent ši aplinkybė ir paskatino darbo autorę patyrinėti,

¹ Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (1) // Juristas. 2005, Nr. 4, P. 3.

² Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4(62), P. 2.

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 2 d. nutartis c.b. *UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“*, Nr. 3K-3-905/2000.

⁵ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 339-340.

ar pakanka minėtų niekinių ir nuginjimų sandorių atskyrimo kriterijų siekiant ydingus sandorius atriboti praktiškai ir ar nėra pagrindo visus teisinių trūkumų turinčius sandorius laikyti nuginjimais.

Temos ištyrimo lygis. Sandorių negaliojimo pagrindai, niekinių ir nuginjimų sandorių panašumai ir skirtumai analizuojami Lietuvos ir užsienio civilinės teisės mokslo doktrinoje. Negaliojančių sandorių atribojimo kriterijai plačiau nagrinėjami A. Dambrauskaitės monografijoje „Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės“⁶. Sandorių negaliojimo pagrindai aptarti ir E. Baranausko, I. Karulaitytės-Kvainauskienės, J. Kiršienės ir kt. vadovėlyje „Civilinė teisė. Bendroji dalis“⁷, D. Ambrasienės, E. Baranausko, D. Bublienės ir kt. vadovėlyje „Civilinė teisė. Prievolių teisė“⁸, S. Vėlyvio, A. Vileitos, P. Vitkevičiaus ir kt. vadovėlyje „Civilinė teisė“⁹, V. Mikelėno, V. Staskonio, A. Vileitos ir kt. vadovėlyje „Civilinė teisė. Bendroji dalis“¹⁰, A. Pranckevičiaus ir R. Pumputienės straipsniuose „Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (1)“¹¹ bei „Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (2)“¹². V. Mikelėnas knygoje „Sutarčių teisė“¹³ aptarė sutarties negaliojimo instituto paskirtį, Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje įtvirtintus sutarčių negaliojimo pagrindus. Sandorių negaliojimo instituto svarba atskleista V. Mikelėno straipsnyje „Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1)“¹⁴. Taip pat sandorių negaliojimo reglamentavimo klausimai nagrinėjami užsienio autorių K. Zweigert ir H. Kotz¹⁵, G. Samuel¹⁶, H. Kotz ir A. Flessner¹⁷, H. Beale, J. Rutgers, D. Tallon ir kt.¹⁸ darbuose bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje.

Tyrimo teorinė reikšmė. Šiame darbe plačiai analizuojami absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atskyrimo pagrindai, todėl teorinė darbo reikšmė atsiskleidžia per sistemingą ir nuoseklią Lietuvos Respublikos įstatymų, mokslinės literatūros bei teismų praktikos analizę. Darbe aptariamos problemos, kylančios ydingas sutartis pagal išskiriamus kriterijus bandant atskirti praktiškai.

⁶ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Vilnius: Justitia, 2009.

⁷ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.

⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

⁹ Vėlyvis S., Vileita A., Vitkevičius P. ir kt. Civilinė teisė: vadovėlis. Kaunas: Vija, 1997.

¹⁰ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.

¹¹ Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (1) // Juristas. 2005, Nr. 4, P. 3-11.

¹² Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (2) // Juristas. 2005, Nr. 5(20), P. 20-30.

¹³ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996.

¹⁴ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4(62), P. 2-8.

¹⁵ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.

¹⁶ Samuel G. Contract law: cases and materials. London: Sweet & Maxwell, 2007.

¹⁷ Kotz H., Flessner A. European contract law. Vol. 1: formation, validity, and content of contracts; contract and third parties. Oxford: Clarendon Press, 2002.

¹⁸ Beale H., Rutgers J., Tallon D. etc. Cases, materials and text on contract law. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2010.

Tyrimo praktinė reikšmė. Šio darbo tema aktuali civilinės apyvartos subjektams, nes nuo gebėjimo ydingą sutartį priskirti niekinių arba nuginčijamų sutarčių kategorijai priklauso kiekvieno civilinėje apyvartoje dalyvaujančio asmens teisių apimtis ir jų įgyvendinimo galimybės. Darbe pateikiama teismų praktikos analizė, aptariamoms praktinėms problemoms, kylančios atribojant absoliučiai negaliojančias sutartis nuo santykinai negaliojančių sutarčių. Be to, tinkamas sandorių negaliojimo instituto normų supratimas sąlygoja teisingą teisės normų taikymą, o tai teisininkams turi didžiulę praktinę reikšmę.

Tyrimo problema. Skirtumas tarp absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių yra reliatyvus. Pagal civilinės teisės doktrinoje ir LR CK išskiriamus kriterijus - 1) teismo vaidmenį sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese; 2) pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentą; 3) ginamo intereso pobūdį; 4) subjektus, galinčius reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia; 5) sutarties negaliojimo, kaip pasekmės, tiesioginį įtvirtinimą įstatyme; 6) negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybę, absoliučiai negaliojančias sutartis nuo santykinai negaliojančių sutarčių atriboti yra labai sunku.

Tyrimo objektas. Absoliučiai ir santykinai negaliojančios sutartys.

Tyrimo dalykas. Teisės aktuose ir teisės doktrinoje išskiriami absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo kriterijai.

Tyrimo hipotezė. Egzistuoja tam tikri pagrindai, leidžiantys priskirti ydingą sutartį absoliučiai arba santykinai negaliojančių sutarčių kategorijai.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti teisės doktrinoje ir teisės aktuose išskiriamus kriterijus, kuriais remiantis ydinga sutartis galėtų būti priskiriama absoliučiai arba santykinai negaliojančių sutarčių kategorijai. Atskleisti problemas, kylančias teoriniame lygmenyje bei praktikoje taikant ydingų sutarčių atribojimo kriterijus, taip pat pateikti pasiūlymus dėl galimo įstatymų tobulinimo.

Tyrimo uždaviniai. Nurodytam tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, ar kiekvienas iš teisės doktrinoje ir teisės aktuose išskiriamų pagrindų, leidžiančių ydingas sutartis priskirti absoliučiai arba santykinai negaliojančių sutarčių kategorijai, lengvai pritaikomas praktikoje;

2. Atskleisti galimas teises spragas ir reglamentavimo trūkumus sutarčių negaliojimo instituto taikymo kontekste;

3. Tyrimo rezultatų pagrindu apibendrinti, ar pagrįstas įstatyme įtvirtintas ydingų sutarčių skirstymas į absoliučiai ir santykinai negaliojančias.

Mokslinio tyrimo metodai:

1. *Dokumentų analizės metodas* naudojamas kaip norminių teisės aktų tyrimo priemonė.

2. *Apibendrinimo metodas* taikomas analizuotos medžiagos apibendrinimui ir galutinių išvadų formavimui.

3. *Sisteminės analizės* metodo pagalba absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo pagrindai nagrinėjami neatsiejamai nuo kitų civilinės teisės institutų.

4. *Lyginimo metodas* naudojamas vertinant Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktuose įtvirtintą sandorių negaliojimo reglamentavimą.

5. *Abstrakcijos, sintezės, indukcijos ir dedukcijos* metodais atliekama naudotos literatūros analizė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, du skyriai, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis.

Pirmame darbo skyriuje atskleidžiama terminų „sandoris“ bei „sutartis“ samprata, paskirtis, analizuojamos aplinkybės, įtakojusios šiuolaikinį sutarčių teisės reglamentavimą. Apžvelgiamos negaliojančių sutarčių rūšys, bruožai, taip pat aptariama absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atskyrimo problema.

Antrame darbo skyriuje detaliam analizuojami absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo pagrindai.

1. SANDORIAI IR SUTARTYS BEI JŲ NEGALIOJIMAS

Sandoris – tai dažniausias ir istoriškai seniausias civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas. Taip yra todėl, kad civilinė teisė grindžiama asmens autonomija, o sandoris ir yra vienas iš asmens autonomijos raiškos atvejų¹⁹. Tarptautinių žodžių žodyne²⁰ terminas „autonomija“ apibūdinamas kaip savarankiškumas, teisė pačiam apsispręsti, tvarkytis. Darytina išvada, jog kiekvienas asmuo, priimdamas vienokius ar kitokius sandorius, gali reguliuoti įgyjamų teisių ir prisiimamų įsipareigojimų apimtį.

Šio skyriaus poskyriuose bus analizuojama, kokiais požymiais pasižymintis juridinis veiksmas laikomas sandoriu. Aiškinsimės, kokia yra sandorių paskirtis šiuolaikiniame rinkos ekonomika grindžiamame pasaulyje bei koks yra sandorio ir sutarties santykis. Paanalizuosime, kokią įtaką šiuolaikiniam sutarčių teisės reglamentavimui turėjo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas. Taip pat aptarsime negaliojančių sutarčių rūšis bei problemas, kylančias ydingą sutartį mėginant priskirti absoliučiai arba santykinai negaliojančių sutarčių kategorijai.

1.1. Terminų „sandoris“ bei „sutartis“ samprata ir paskirtis

Akivaizdu, jog ir sandorio, ir sutarties sampratos klausimas yra itin aktualus. Netinkamai suvokiant, kas yra sandoris ar sutartis, galimos dvejopos klaidos mūsų nagrinėjamos temos kontekste: arba nepagrįstai būtų atsisakoma taikyti sandorių negaliojimą reglamentuojančias teisės normas juridiniams faktams, kurie iš tiesų yra sandoriai, arba nepagrįstai būtų taikomos teisės normos, reglamentuojančios sandorių negaliojimą, juridiniams faktams, kurie iš tiesų nėra sandoriai.

Pažymėtina, jog romėnų teisė nesufurmavo bendrosios sandorio sąvokos²¹, todėl remdamiesi šiuolaikine civilinės teisės doktrina išskirsime požymius, kuriuos atitinkantys juridiniai veiksmai gali būti vadinami sandoriais.

Sandoriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas (LR CK 1.63 str. 1 d.). Ši 2000 m. LR CK įtvirtinta nuostata savo esme nei kiek nepasikeitė nuo 1964 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio

¹⁹ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4(62), P. 2.

²⁰ Tarptautinių žodžių žodynas // <http://www.zodynas.lt/tarptautiniu-zodziu/A/autonomija>, prisijungta: 2011-11-24.

²¹ Jonaitis M. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005. P. 70.

kodekso (toliau – 1964 m. CK)²² 40 str. 1 d. pateikto apibrėžimo. Loginė minėtos normos analizė rodo, jog sandoris yra valinis žmogaus aktas, kuriuo siekiama tam tikro teisinio rezultato.

Civilinės teisės doktrinoje²³ yra išskiriami sandorio požymiai, leidžiantys jį atskirti nuo kitų civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindų. Pirmiausia, sandoris – tai **juridinis faktas**. Civiliniu teisiniu faktu mokslinėje ir mokomojoje teisinėje literatūroje laikomos konkrečios gyvenimo aplinkybės, kurios, remiantis civilinės teisės normomis, sukelia tam tikrus teisinius padarinius: sukuria, pakeičia arba nutraukia civilinį teisinį santykį, o kai kuriais atvejais sukliudo jam susikurti²⁴. Vienas iš teisinio fakto požymių – jo numatymas pozityviosios teisės normose. Iš to galime daryti išvadą, kad sandoriais laikomi tik **teisėtu** pagrindu atsiradę teisiniai santykiai. Tai pagrindžia ir vienas pagrindinių teisės principų - iš neteisės negali atsirasti teisė (*jus ex injuria non oritur*), kuriuo grindžiama bet kuri civilizuota teisės sistema²⁵. Taip pat sandoriai – tai teisiniai veiksmai, atliekami siekiant tam tikro konkretaus **teisinio rezultato**. Tai reiškia, jog asmuo, sudarydamas sandorį, turi užsibrėžęs tam tikrą tikslą, kurį to sandorio pagrindu ir tikisi pasiekti. Dar vienas požymis, skiriantis sandorius nuo kitų juridinių faktų – įvykių, juridinių poelgių, teisės pažeidimų, yra tas, jog sandoris – tai asmens **sąmoningų** veiksmų, vidinės valios išraiškos instrumentas. Būtent šių požymių visuma ir apibūdina sandorį kaip sąmoningą laisva valia atliekamą asmens veiksmą, kuriuo siekiama užsibrėžto teisinio rezultato: civilinių teisių ir pareigų sukūrimo, pakeitimo ar panaikinimo.

Terminas „sandoris“ gali būti vartojamas keliomis reikšmėmis. Jis gali reikšti tiek asmens veiksmą (juridinį faktą), tiek išorinę sandorio formą (pvz., sutarties tekstą), tiek pagal tam tikrą sandorį atsiradusį teisinį santykį. Pasak V. Mikelėno, „sandoris“, kaip asmens autonomijos raiškos rezultatas, gali būti suprantamas siauruoju ir plačiuoju požiūriu. Sandoris siauruoju požiūriu – tai sandoris kaip vieno asmens pavienis valios pareiškimas, pvz., pareiškimas apie sutarties nutraukimą, testamentą sudarymas ir pan. Bet sandoris yra platesnė sąvoka už vieno asmens pavienį valios pareiškimą, nes jis sukelia ir tokius teisinius padarinius, kurių valios pareiškimas neapima, pvz., atsakomybė už netinkamos kokybės daikto perdavimą, už termino praleidimą ir pan. Sandoriu laikoma ir kelių valios pareiškimų (vieno ar kelių asmenų) sudėtis, pvz., sutartis. Tokiu atveju yra sandoris plačiuoju požiūriu, t.y. sandoris kaip kelių valios pareiškimų sudėtis²⁶. Bet kuriuo atveju, siekiant nustatyti tikrąją termino naudojimo reikšmę, reikia atsižvelgti į jo vartojimo kontekstą.

²² Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138.

²³ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007. P. 318.

²⁴ Ten pat, P. 141.

²⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis c. b. 305-oji daugiabučio namo savininkų bendrija „Bokštas“ v. Vilniaus miesto valdyba, Vilniaus miesto savivaldybės rejestro tarnyba, Nr. 3K-3-512/2002.

²⁶ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4(62), P. 4.

Aiški sutarties samprata romėnų teisėje taip pat nebuvo suformuluota²⁷, nors atskiros sutarčių rūšys XII lentelių įstatymuose²⁸ buvo įtvirtintos, pvz., VI lentelėje užsimenama apie paskolos, VII lentelėje – apie pirkimo-pardavimo sutartis. Šiuolaikinė įstatyminė sutarties sąvoka yra įtvirtinta LR CK 6.154 str. 1 d.: sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę. Darytina išvada, jog sutartis – tai susitarimas, bet ne kiekvienas susitarimas yra sutartis. Pasak D. Ambrasienės, esminis sutarties, kaip susitarimo, požymis yra ketinimas sukurti tarpusavio teises ir pareigas, todėl pagal šį kriterijų sutartis atibojama nuo kitų susitarimų, nesukuriančių teisinių padarinių²⁹. Iš to seka, kad nesant minėto požymio, nėra ir sutarties. Todėl remdamiesi LR CK 1.63 str. 2 d. įtvirtinta sandorių klasifikacija, paremta asmenų išreiškiančių savo valią, skaičiumi, t.y. sandorių skirstymu į vienašalius, dvišalius ir daugiašalius, galime pagrįstai teigti, jog tik vienašaliai sandoriai nelaikytini sutartimis, nes jais priešpriešinė valia nėra išreiškiama,- tai tik vienos šalies valios išraiškos rezultatas. Pagal LR CK 1.63 str. 4 d., iš vienašalio sandorio teisės ir pareigos atsiranda tik jį sudariusiam asmeniui, o kitiems asmenims iš vienašalio sandorio pareigos atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais arba kai tie asmenys sutinka. Todėl vienašaliai sandoriai, kurių pagrindu kitiems asmenims atsiranda tam tikros teisės ir kurių įgyvendinimas priklauso tik nuo pastarųjų valios, pvz., testamentinio įpėdinio teisė priimti palikimą, teisė dalyvauti konkurse ir pan., taip pat sandoriai, sudaromi kito asmens interesais, t.y. sutartys trečiojo asmens naudai, nelaikomi sutartimis. Minėtais atvejais asmenys įgyja tik teises, o ne pareigas³⁰, todėl tokie teisiniai veiksmai neturi esminio požymio – susitarimo, kurio pagrindu šalims atsirastų tarpusavio teisės ir pareigos.

Apžvelgdami LR CK I knygos I dalies II skyriaus „Sandoriai“ nuostatas bei apibendrindami tai, kas buvo išdėstyta, galime daryti pagrįstą išvadą, jog tik vienašaliai sandoriai nelaikytini sutartimis. Tiek dvišaliai, tiek daugiašaliai sandoriai yra sutartys, todėl, siekdami įgyvendinti šiame darbe užsibrėžtą tikslą, toliau analizuosime tik su dvišaliais ir daugiašaliais sandoriais, t.y. tik su sutartimis, susijusius klausimus ir terminus „sandoris“ bei „sutartis“ šiame darbe laikysime sinonimais.

²⁷ Jonaitis M. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005. P. 71.

²⁸ Vėlyvis S., Jonaitis M. XII lentelių įstatymai ir jų komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. P. 65, 77.

²⁹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 116.

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 159.

Sistemiškai analizuodami LR CK normas galime teigti, jog sutartims, kaip vienai reikšmingiausių priemonių šalių teisiniams interesams suderinti, taikomos ne tik LR CK VI knygos nuostatos, reglamentuojančios sutarčių sudarymo, vykdymo, pabaigos ir kt. klausimus, bet ir LR CK I knygoje įtvirtintos normos, tiesiogiai taikomos dvišaliams ir daugiašaliams sandoriams (LR CK 6.154 str. 2 d.). Ši Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjo pasirinkta pozicija dažnai yra kritikuojama, todėl kitame darbo poskyryje apžvelgsime, kas lėmė tokio sutarčių teisės reglamentavimo būdo pasirinkimą.

1.2. 2000 m. LR CK atsiradimo aplinkybės, įtakojusios šiuolaikinį sutarčių teisės instituto reglamentavimą

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, civilinių teisių santykių reglamentavimas, įtvirtintas 1964 m. CK, tapo nepakankamas atsižvelgiant į įvykusius socialinius, ekonominius ir teisinės sistemos pokyčius. Pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį civilinė teisė buvo reformuojama keičiant ir papildant 1964 m. CK. Tačiau šie pakeitimai nepadėjo rasti visų atsakymų į teisės praktikoje kylančius klausimus³¹, kadangi aiškinti ir taikyti teisės normas, kurios iš esmės buvo priimtose reguliuoti visiškai kitokius socialinius teisinius santykius, buvo sudėtinga. Kaip pažymi V. Mikelėnas, Civilinis kodeksas (kaip ir teisės norma apskritai) yra viena iš valstybės centralizuotos valdžios išraiškos formų, politinio pasirinkimo rezultatas. Valstybė, kurios teisės sistema grindžiama kodifikavimo idėja, tačiau kuri neturi savojo ir taiko kitos valstybės Civilinį kodeksą, negali panaudoti visų savo politinės valdžios galių, nes tas galias varžo senos, dažnai visuomenei svetimos, tačiau ją įpareigojančios taisyklės³². Dėl to po 1990 m. buvo pradėtos kurti naujos normos, kurios atitiktų iš esmės pasikeitusias visuomenės ideologinio, socialinio, kultūrinio, ekonominio ir kt. gyvenimo sąlygas.

Naujasis LR CK buvo parengtas palyginti labai greitai – priimtas jau 2000 m. liepos 18 d., o įsigaliojo 2001 m. liepos 1 d. Tai vienas iš naujausių pasaulyje civilinių kodeksų. Kaip pažymi T. Žukas³³, idėjų ir patirties rengiant naująjį Civilinį kodeksą buvo semiamasi iš moderniausių civilinės teisės ir jos institutų kodifikacijų tiek valstybiniu (Olandijos ir Kvebeko civiliniai kodeksai), tiek tarptautiniu (JT 1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių), tiek Europos Sąjungos (įvairios direktyvos), tiek vadinamųjų

³¹ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Vilnius: Justitia, 2009. P. 16.

³² Mikelėnas V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos | mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007. P. 42.

³³ Žukas T. UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų ir Europos sutarčių teisės principų recepcija Lietuvoje: trečiasis recepcijos etapas ir Šveicarijos patirtis // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos | mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007. P. 117.

privačių kodifikacijų (UNIDROIT tarptautiniai komercinių sutarčių principų (toliau – UNIDROIT principai)³⁴ ir Europos sutarčių teisės principų (angl. Principles of European Contract Law, toliau - PECL)³⁵) lygiu. Tai, kad LR CK VI knygos 6.154-6.228 straipsniai, skirti sutarčių teisės klausimams reglamentuoti, yra parengti pagal Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) parengtus ir 1994 m. paskelbtus UNIDROIT principus ir specialios – Europos sutarčių teisės komisijos parengtus PECL ir kad aiškinant ir taikant sutarčių teisės normas būtina remtis minėtų tarptautinių dokumentų aiškinimu, pateikiamu užsienio teisės doktrinoje, ir jų užsienio teismų ir tarptautinio komercinio arbitražo taikymo praktika, pažymi ir Civilinio kodekso šeštosios knygos komentaro³⁶ autoriai. Pasak T. Žuko, būtent faktinės laikotarpio aplinkybės yra tas veiksnys, kuris „privertė“ Lietuvą taikyti savo teisės sistemą prie „išorės“ veiksmų paprastu tikslu – tam, kad užtikrintų kuo didesnę komfortą ekonominės apyvartos dalyviams tiek savo valstybės teritorijoje, tiek palaikant santykius su artimiausiais verslo partneriais³⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad ir UNIDROIT principai, ir PECL yra vadinamojo *soft law* pobūdžio. Tai reiškia, jog šios taisyklės neturi privalomos, imperatyvios galios, kadangi jų rengime nedalyvavo jokia vyriausybė. Tai privačios, nevalstybinės kodifikacijos. Kadangi naujojo LR CK nuostatos, reguliuojančios bendruosius sutarčių teisės klausimus, akivaizdžiai atitinka tiek abiejų minėtų dokumentų struktūrą, tiek turinį ir formuluotes, tai šiame darbe, analizuodami įvairias praktikoje kylančias problemas, susijusias su sutarčių teisės nuostatų aiškinimu ir taikymu, analizuosime ir minėtuose dokumentuose įtvirtintų normų prasmę bei taikymo ribas.

Kaip jau buvo minėta, naujojo LR CK rengėjai siekė sukurti tokį kodifikuoto įstatymo tekstą, kuriuo Lietuvos sutarčių teisė būtų ne tik modernizuota, bet ir pritaikyta prie šiuolaikinės Lietuvos, Europos ir tarptautinės rinkos dalyvių poreikių. Dėl šios priežasties šiame darbe bus apžvelgiamos ir aptariamoms 2009 m. pasirodžiusios Europos civilinio kodekso studijų grupės ir Europos Bendrijos privatinės teisės tyrimo grupės, dar žinomos kaip Equis Group, iš dalies parengtos ir peržiūrėtos Europos sutarčių teisės principų versijos – parengti Europos privatinės teisės principai, definicijos ir modelinės taisyklės, sutrumpintai vadinamos Bendros principų

³⁴ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai // <http://www.unilex.info>, prisijungimo laikas: 2011-03-20.

³⁵ PECL (Principles of European Contract Law) // http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm, prisijungimo laikas: 2011-05-25.

³⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I) / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas ir kt.. Vilnius: Justitia, 2003. P. 191.

³⁷ Žukas T. UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų ir Europos sutarčių teisės principų recepcija Lietuvoje: trečiasis recepcijos etapas ir Šveicarijos patirtis // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos | mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007. P. 113.

sistemos metmenimis arba DCFR³⁸. Pažymėtina, jog minėtuose šaltiniuose sutarčių teisės klausimai nėra reglamentuojami identišškai. Pvz., priešingai negu DCFR, PECL ir UNIDROIT principai nepateikia sutarties sąvokos apibrėžimo. DCFR 1:101 str. nurodoma, jog sutartis yra dvišalis arba daugiašalis aiškiai išreikštas ar numanomas susitarimas, kuriuo siekiama tam tikro teisinio įsipareigojimo. Šis apibrėžimas iš esmės atitinka LR CK įtvirtintą sutarties definiciją.

Civilinio kodekso priėmimas ir įsigaliojimas, be abejonės, laikytina didžiausia per visą Lietuvos teisės istoriją Lietuvos privatinės teisės reforma, darančia įtaką moderniam, Vakarų valstybių teisės principais ir vertybėmis grindžiamam teisės taikymui ir aiškinimui, kartu ir visos visuomenės pažangai³⁹. Tačiau efektyvi kodifikacija neįmanoma be gerai išplėtos teisės doktrinos ir kūrybiškos teismų praktikos. Prancūzijos, kitų Vakarų Europos valstybių civilinių kodeksų efektyvumą ir ilgaamžiškumą lėmė tai, kad dar iki pradėdant rengti šiuos aktus buvo išplėta teisės doktrina, detalai išanalizuota galiojanti teisė, jos istorinės ištakos, parašytos lyginamosios studijos ir t.t. O kuriant LR CK, situacija buvo atvirkštinė – pirmiausiai sukurtas CK ir tik paskui pradėta plėtoti teisės doktrina⁴⁰, todėl tam tikrų netikslumų nebuvo išvengta. Sistemškai analizuodami LR CK įtvirtintas sutarčių teisės normas pastebime, jog, pvz., sutarčių negaliojimą reglamentuojančios nuostatos, įtvirtintos LR CK VI knygoje, nėra identiškos iš esmės tą patį klausimą reglamentuojančioms normoms, išdėstytoms LR CK I knygoje. Pvz., siekdami pripažinti sutartį negaliojančia, turime vadovautis ir LR CK I knygos IV skyriaus „Negaliojantys sandoriai“ nuostatomis (LR CK 6.224 str.). LR CK 1.78 str. įtvirtinta, jog sandoris gali būti pripažintas niekiniu tik įstatymų nustatytais pagrindais. Tuo tarpu LR CK 6.225 str. pažymima, jog sutartis yra absoliučiai negaliojanti (niekinė), jeigu ją sudarant buvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir dėl to pažeisti ne tik sutarties šalies, bet ir viešieji interesai. Tačiau A. Vaišvila pabrėžė, jog teisės principai, taip pat ir sutarčių, nebūtinai turi būti įtvirtinti teisės normoje, jie išplaukia iš pačios teisės sampratos⁴¹. Darytina išvada, jog LR CK 6.225 str. išplečia ydingų sutarčių pripažinimo niekinėmis pagrindų sąrašą įtraukdama dar vieną papildomą, LR CK 1.78 str. nenumatytą, pagrindą.

Turbūt aptartos aplinkybės ir lėmė tai, jog ne tik sutarčių teisinis reglamentavimas, išdėstytas skirtingose LR CK knygose, yra nevienodas, bet dažnai ir teismų praktika aiškinant ir taikant tą pačią taisyklę yra prieštaringa, todėl galime pagrįstai teigti, jog įstatymo teksto

³⁸ DCFR (Draft Common Frame of Reference) // http://web01.ua.ac.be/storme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf; prisijungimo laikas: 2011-05-25.

³⁹ Mikelėnas V., Kronke H., Balodis K. ir kt./red. V. Mizaras. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos | mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007. P. 5.

⁴⁰ Mikelėnas V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos | mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007. P. 42.

⁴¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 146.

perkopijavimas iš modernių užsienio teisės aktų dar negarantuoja užsienio idėjų ir reguliavimo modelių įgyvendinimo.

1.3. Sutarties negaliojimo institutas ir jo paskirtis. Negaliojančių sutarčių rūšys

Sudarydami sutartį asmenys siekia tam tikrų teisinių padarinių – atitinkamų civilinių teisių atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo. Tačiau galimos situacijos, kai dėl sutarčių galiojimo sąlygų neatitikimo sutartys pripažįstamos negaliojančiomis ir šalių siekiamų padarinių nesukelia arba atsiradę teisiniai padariniai yra panaikinami. Tokios situacijos reglamentuojamos sandorių negaliojimo instituto normomis. Visose teisinėse valstybėse pripažįstama, jog sutarčių laisvės principas yra vienas iš pagrindinių sutarčių teisės principų, tačiau būtų klaidinga teigti, jog šalys, įgyvendindamos sutarčių laisvės principą, yra laisvos sudaryti sutartis, prieštaraujančias, pvz., teisei, viešajai tvarkai ar gerai moralei⁴².

LAT praktikoje⁴³ laikomasi pozicijos, kad sandorių negaliojimo instituto paskirtis yra tiek teisėtumo užtikrinimas, t. y. siekimas apsaugoti nukentėjusią sandorio šalį, užtikrinti civilinių teisinių santykių teisėtumą, sąžiningumą bei protingumą, tiek ir sandorių bei jų pagrindu susiklosčiusių teisinių santykių stabilumo išsaugojimas, įgytų teisių ilgaamžiškumas ir jų gerbimas. Sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo teisinio pagrindo šiam stabilumo tikslui prieštarautų. Sutiktume su A. Dambrauskaitės išdėstyta pozicija, jog sunku būtų pripažinti, kad sandorių negaliojimo instituto normos, kurios pirmiausia yra skirtos sandorių panaikinimui, gali padėti užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, nes pagrindinis šio instituto normų tikslas yra teisėtumo užtikrinimas⁴⁴.

Nors kasacinis teismas formuoja praktiką, kad įstatymais suteikiamas prioritetas sutarties išsaugojimui, o ne jos nutraukimui⁴⁵, analizuodami LR CK normas pastebime, jog normų, skirtų sutarties išsaugojimui yra žymiai mažiau negu normų, skirtų sutarties panaikinimui, pvz., LR CK 1.79 str. įtvirtina nuginčijamo sandorio patvirtinimo galimybę; 1.96 str. nurodo, jog sandorio dalies negaliojimas nedaro negaliojančių kitų jo dalių, jeigu galima daryti prielaidą, kad sandoris būtų buvęs sudarytas ir neištraukiant negaliojančios dalies; 1.90 str.

⁴² Kotz H., Flessner A. European contract law. Volume one: formation, validity, and content of contracts; contract and third parties. Oxford: Clarendon Press, 2002. P. 154.

⁴³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 5 d. nutartis c. b. *Z.M. v. M.Ž., Kauno miesto savivaldybė*, Nr. 3K-3-11/2010; LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis c. b. *A. T v. UAB „Serneta“*, Nr. 3K-3-189/2008; LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. *BUAB „Turneka“ v. J. Č. ir kt.*, Nr. 3K-3-472/2006; LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 2 d. nutartis c. b. *UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“*, Nr. 3K-3-905/2000.

⁴⁴ Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2006. P. 21.

⁴⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 6 d. nutartis c. b. *BUAB „Eudanas“ v. UAB „Metva“, BUAB „Pajūrio turto investicijos“*, Nr. 3K-3-77/2012.

7 d. numatyta, jog suklydusi šalis neturi teisės reikalauti pripažinti sutartį negaliojančia, jeigu ji savo teises ir interesus adekvačiai gali apginti kitais gynimo būdais, ir pan.

Teisės literatūroje⁴⁶ taip pat pažymima, jog sandorių negaliojimo instituto svarba nacionalinėje teisėje yra akivaizdi, nes:

pirma, leidžia apginti sąžiningos šalies interesus, kai kita sutarties šalis buvo nesąžininga, pvz., siekė sudaryti sutartį grasinant arba žinodama apie kitos šalies sunkią ekonominę padėtį sudarė sutartį pastarajai ypač nepalankiomis sąlygomis ir pan.;

antra, padeda identifikuoti atvejus, kai dėl sutarties neegzistavimo nekalta nė viena šalis, pvz., abiem šalims suklydus, būtų nesąžininga versti jas vykdyti tai, dėl ko buvo susitarta suklydimo įtakoje ir dėl to nepasireiškė tikroji šalių valia;

trečia, garantuoja viešojo, visuomeninio intereso, kai šalys sudaro viešajai tvarkai, įstatymui, gerai moralei ar geriems papročiams prieštaraujančius sandorius, gynimą.

Kadangi sandoriai yra ne tik pagrindinis civilinių teisinių santykių atsiradimo, bet ir jų pakeitimo bei pabaigos pagrindas, tiek įstatymų leidejas, tiek civilinės apyvartos subjektai, sudarantys sandorius, siekia, kad sandorių pagrindu susiklostę teisiniai santykiai išliktų stabilūs. Teismų praktika nuosekliai plėtojama ta linkme, kad yra akcentuojamas vienas iš sandorių negaliojimo instituto tikslų – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir apsaugoti sąžiningų civilinės apyvartos dalyvių, suinteresuotų sudaryto sandorio padariniu atsiradimu, teisėtus lūkesčius, t. y. pagrįstą tikėjimą, jog sandorio pagrindu atsiradusios teisės ar pareigos nebus kvestionuojamos. Būtent dėl šios priežasties įstatymas riboja arba sandorio nuginkijimo, arba sandorio negaliojimo teisinių padarinių taikymo galimybę⁴⁷. Sandorio pripažinimas negaliojančiu, kaip civilinių teisių gynimo būdas, gali būti taikomas tik tada, kai privataus ar viešojo intereso negalima apginti kitais civilinių teisių gynimo būdais. Todėl sandorių negaliojimo institutas turi būti taikomas pagrįstai ir labai apgalvotai, kadangi sandorio pripažinimas negaliojančiu gali būti pateisinamas tik tada, kai interesas, kurį siekiama apginti nuo neigiamų sandorio sudarymo pasekmių, yra svarbesnis už tą, kuris būtų apgintas sandorį išsaugojus⁴⁸.

Nors romėnų teisė ir nebuvo sukūrusi bendrosios sandorių negaliojimo teorijos, tačiau sutarčių, turinčių trūkumų, skirstymas į dvi rūšis – į absoliučiai ir santykinai negaliojančias, nebuvo svetimas⁴⁹. Analogiška negaliojančių sutarčių klasifikacija įtvirtinta ir naujojo LR CK

⁴⁶ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 369.

⁴⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 8 d. nutartis c. b. A. Z. v. BUAB „Vakarų prekyba“ administratorius UAB „Kononenko ir ko“, S. K., M. K, Nr. 3K-3-44/2011.

⁴⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 5 d. nutartis c. b. Z.M. v. M.Ž., Kauno miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-11/2010.

⁴⁹ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Vilnius: Justitia, 2009. P. 48.

6.225 str. bei 1.78 str. Pažymėtina, jog priešingai negu tarybinėje civilinės teisės doktrinoje⁵⁰, 1964 m. LTSR CK nebuvo kalbama apie negaliojančių sandorių rūšis. UNIDROIT principuose bei DCFR akivaizdaus ydingų sutarčių skirstymo į absoliučiai ir santykinai negaliojančias nerasime. PECL 15:101 str., reglamentuojančiame sutarčių, prieštaraujančių Europos Sąjungos valstybių narių pripažintiems esminiams principams, galiojimą, taip pat akivaizdžiai nėra nurodoma, jog minėtiems principams prieštaraujančios sutartys yra niekinės, tik pabrėžiama, jog jos neturi teisinės galios⁵¹. Negaliojančių sutarčių skirstymas į niekines ir nuginčijamas yra pripažįstamas Europos valstybių civilinėje teisėje, pvz., apie negaliojančių sutarčių rūšis kalbama Estijos civilinio kodekso⁵² 66 str. ir 67 str., Vokietijos civilinio kodekso⁵³ 138 str. ir 142 str., Olandijos civilinio kodekso⁵⁴ 3.40 str. ir 3.44 str.

Kadangi niekinių ir nuginčijamų sutarčių atribojimo pagrindai yra kito skyriaus nagrinėjimo dalykas, šiuose poskyriuose tik apibrėšime, kokios absoliučiai ir santykinai negaliojančios sutarties definicijos yra įtvirtintos LR CK.

1.3.1. Absoliučiai negaliojanti sutartis

LR CK 6.225 str. 1 d. pateikiama absoliučiai negaliojančios sutarties definicija: sutartis yra absoliučiai negaliojanti (niekinė sutartis), jeigu ją sudarant buvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir dėl to pažeisti ne tik sutarties šalies, bet ir viešieji interesai. Šiame darbe jau buvo minėta, jog sutarčiai, kaip vienai iš labiausiai paplitusių sandorių formų, taikomos normos, reglamentuojančios dvišalius ir daugiašalius sandorius, todėl siekiant suvokti tikruosius niekinės sutarties požymius, privalu neatsiejamai analizuoti ir CK 1.78 str. 1 d. bei 3 d. įtvirtintą niekinio sandorio apibrėžimą. Minėtose nuostatose nurodoma, jog sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymuose nustatytais pagrindais, negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu. Kadangi LR CK 6.224 str. nurodoma, jog sutartis gali būti pripažinta negaliojančia LR CK I knygoje numatytais sandorių negaliojimo pagrindais, darytina išvada, jog LR CK 6.225 str. 1 d. yra išplečiamas pagrindų, leidžiančių sutartis pripažinti niekinėmis, ratas, įtraukiant dar vieną pagrindą, t.y. pagrindinių sutarčių teisės

⁵⁰ Vėlyvis S., Vitkevičius P., Žeruolis J. ir kt. Tarybinė civilinė teisė. I dalis. Vilnius: Mintis, 1975. P. 143.

⁵¹ Principles of European Contract Law. Part III. – The Hague; London; Boston: Kluwer Law International, 2003. P. 211-212; The Principles of European Contract Law (Part III) and Dutch Law: a commentary II – The Hague: Kluwer Law International, 2006. P. 245.

⁵² Estonian Civil Code // <http://www.legaltext.ee/text/en/X0015.htm>, prisijungimo laikas: 2012-03-26.

⁵³ German Civil Code // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/, prisijungimo laikas: 2011-11-27.

⁵⁴ The Civil Code of Netherlands // http://books.google.lt/books?id=4TRXgIDzUfEC&printsec=frontcover&dq=the+civil+code+of+the+netherlands&hl=lt&cd=1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, prisijungimo laikas: 2011-11-27.

principų pažeidimą, nulėmusį ne tik sutarties šalies, bet ir viešojo intereso pažeidimą. Tai reiškia, jog tam, kad sandoris būtų pripažintas negaliojančiu, nebūtinai turi būti pažeista tik įstatymo saugoma vertybė. Galimos situacijos, kai ir sutarčių teisės principo, kuris nėra įtvirtintas teisės normoje, pažeidimas lems sandorio negaliojimą LR CK 1.80 str. pagrindu. Todėl nesutiktume su LR CK pirmosios knygos komentaro⁵⁵ autorių pozicija, kad niekinėmis laikomos tik tos sutartys, kurios prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms.

Tarybinės civilinės teisės doktrinoje buvo laikomasi nuomonės, jog niekiniai (absoliučiai negaliojantys) yra savaime negaliojantys sandoriai, nepriklausomai nuo to, ar pareikštas teisme ieškinys ir ar priimtas teismo (arbitražo) sprendimas dėl sandorio negaliojimo⁵⁶. Kaip pastebime, LR CK 1.78 str. 1 d. yra atkartota tarybinės civilinės teisės mokslininkų pateikta niekinis sandorius apibūdinanti formuluotė, kurioje pabrėžiamas tik sandorio pripažinimo niekiniu procesinis aspektas. Manytume, jog tokia įstatyminė definicija yra labai neaiški, neišsami ir kelianti daug problemų teisinėje praktikoje. Apie tai plačiau kalbėsime šio darbo 2.1. poskyryje.

Sistemiškai analizuodami LR CK normas, galime pabandyti išskirti požymius, kuriuos įstatymų leidėjas laiko pakankamais niekinei sutarčiai apibūdinti: niekinė sutartis – tai ne tik įstatymuose nurodytų teisinių trūkumų turintis juridinis veiksmas (LR CK 1.78 str. 3 d., 6.225 str. 1 d.), kuris negali būti šalių patvirtintas (LR CK 6.225 str. 2. d.), kurio teisinės pasekmės ir sudarymo faktą teismas konstatuoja *ex officio* (LR CK 1.78 str. 5 d.), kuriam pripažinti negaliojančiu nėra būtinas teismo sprendimas (LR CK 1.78 str. 1 d.), o reikalavimą dėl niekinio sandorio teisinių pasekmių taikymo gali pareikšti bet kuris suinteresuotas asmuo (LR CK 1.78 str. 5 d.).

Taip pat reikėtų pažymėti, kad teisės doktrinoje⁵⁷ dažnai laikomasi nuomonės, jog niekinė sutartis visiškai negalioja, todėl turi būti pripažįstama niekine nuo pat jos sudarymo momento. Bet šiuolaikinė teisinė praktika verčia manyti priešingai. Apie tai detaliau kalbėsime šio darbo 2.2. poskyryje.

Taigi, niekiniais laikomi tokie sandoriai, kurie pažeidžia ne tik sandorio šalies, bet ir viešąjį interesą, viešąją tvarką, imperatyvius įstatymų reikalavimus. Teisės doktrinoje teigiama, jog būtent viešasis interesas reikalauja imperatyvioms įstatymo normoms ir sutarčių teisės principams prieštaraujančius sandorius laikyti negaliojančiais (niekiniais), neatsižvelgiant į šalių

⁵⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 177.

⁵⁶ Vėlyvis S., Vitkevičius P., Žeruolis J. ir kt. Tarybinė civilinė teisė. I dalis. Vilnius: Mintis, 1975. P. 143.

⁵⁷ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 368; Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 177;

valią, vienos iš jų sąžiningumą⁵⁸. Tačiau tokia pozicija yra diskutuotina. Apie tai plačiau kalbėsime šio darbo 2.1. poskyryje.

1.3.2. Santykinai negaliojanti sutartis

Pagal LR CK 6.225 str. 3 d., sutartis yra santykinai negaliojanti (nuginčijama sutartis), jeigu ją sudarant viena šalis veikė sąžiningai ir pripažinti sutartį negaliojančia būtina tik dėl to, kad būtų apginti sąžiningos šalies privatūs interesai. Tuo tarpu LR CK 1.78 str. 2 d. pažymėta, jog nuginčijamu laikomas toks sandoris, kuriam pripažinti negaliojančiu yra būtinas teismo sprendimas. Galime konstatuoti, jog siekiant apginti sąžiningų asmenų interesus, pripažinti sandorio nuginčijamu kitaip, negu teismo sprendimu, negalima, nes nuginčijamas sandoris nuo pat jo sudarymo sukuria tuos teisinius padarinius, kurių siekė jo šalys ir galioja tol, kol įstatymo nustatyta tvarka nėra pripažįstamas negaliojančiu. Darytina išvada, jog pripažinti ydingo sandorio nuginčijamu teismas *ex officio* negali, kadangi tokiu sandoriu pažeidžiami pavienio įstatyme nurodyto asmens interesai, nuo kurio valios tiesiogiai priklauso sandorio galiojimas (LR CK 1.78 str. 4 d., 6.227 str. 3 d.). Pažymėtina, jog, siekiant teisinio stabilumo užtikrinimo, įstatyme yra įtvirtinta nuginčijamo sandorio patvirtinimo galimybė – tai reiškia, jog šalis, turinti teisę sandorį nuginčyti, gali jį patvirtinti per kitos sandorio šalies arba įstatymų nustatytą terminą (LR CK 1.79 str., 6.225 str. 4 d.).

Sistemiškai analizuodami LR CK įtvirtintas nuostatas, reglamentuojančias nuginčijamų sutarčių negaliojimą, galime teigti, jog įstatymų leidėjas nuginčijamą sutartį apibūdina kaip pavienio asmens privatų interesą pažeidžiantį susitarimą (LR CK 6.225 str. 3 d.), kuris gali būti pripažintas negaliojančiu tik teismo sprendimu (LR CK 1.78 str. 2 d.) pagal įstatymuose nurodyto asmens ieškinį (LR CK 1.78 str. 4 d.) arba būti patvirtintas šalies, turinčios teisę sandorį nuginčyti, valios pareiškimu (LR CK 1.79 str.). Teisės doktrinoje⁵⁹ užsimenama, jog nuginčijamas sandoris turi teisinę galią nuo jo sudarymo momento iki teismo sprendimo dėl jo pripažinimo negaliojančiu įsiteisėjimo dienos, todėl šios minties pagrindu lyg ir galėtume teigti, jog tokia sutartis negalioja ne nuo sudarymo momento, o tik į ateitį. Bet plačiau apie tai bus kalbama šio darbo 2.2. poskyryje.

Taigi, įstatymų leidėjas įtvirtino tam tikrus pagrindus, leidžiančius formaliai atskirti absoliučiai negaliojančias sutartis nuo santykinai negaliojančių sutarčių: pirma, pagal ginamo intereso pobūdį; antra, pagal teismo vaidmenį sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese;

⁵⁸ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 339.

⁵⁹ Vėlyvis S., Vileita A., Vitkevičius P. ir kt. Civilinė teisė: vadovėlis. Kaunas: Vijusta, 1997. P. 198.

trečia, pagal subjektus, turinčius teisę reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia; ketvirta, pagal negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybę. Kaip pastebėjome, teisės doktrinoje niekinės sutartys nuo nugincijamų skiriamos ir pagal pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentą bei sandorio negaliojimo, kaip pasekmės, numatymą įstatyme⁶⁰.

1.4. Absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atskyrimo problema

Teisės doktrinoje akcentuojama, jog pagrindinė negaliojančių sandorių klasifikacija, t.y. jų skirstymas į niekinius ir nugincijamus, yra pagrįsta teisinių padarinių kriterijumi⁶¹. Bet LAT yra pabrėžęs, jog išnagrinėjus LR CK įtvirtintas sandorių negaliojimo nuostatas, galima daryti išvadą, kad nėra bendrosios teisės normos, skirtingai reglamentuojančios niekinių ir nugincijamų sandorių negaliojimo teises pasekmes. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad LR CK detalai reglamentuoja negaliojančių sandorių pasekmes ir konkrečiai įvardija jas prie kiekvieno negaliojimo pagrindo⁶². Kaip matome, negaliojančių sutarčių išskirstymas į atskiras kategorijas vien tam, kad būtų lengviau išspręsti negaliojančių sandorių teisinių pasekmių klausimus, yra nepagrįstas.

Tiek Lietuvos bei užsienio teisės doktrinoje⁶³, tiek LAT praktikoje⁶⁴ galima sutikti nuomonę, jog absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių skirtumas yra gana reliatyvus. Iš tikrųjų, jei pažvelgsime atidžiau, pastebėsime, jog vargu ar įmanoma pagal įstatyme įtvirtintus požymius niekinius sandorius atskirti nuo nugincijamų. Pritartume ir teisės literatūroje⁶⁵ išsakytai nuomonei, jog paprastai nėra lengva nustatyti, ar sandoris yra niekinis ar nugincijamas, nes reikia įvertinti tam tikras aplinkybes, kurias nevienareikšmiškai suvokia ir vertina skirtingi asmenys. Neretai net niekinių sandorių ydingumą reikia įrodyti ir apie tai pažymėti teismo sprendime, nors LR CK ir įtvirtinta, jog niekiniam sandoriui teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu nebūtinai (LR CK 1.78 str. 1 d.). Be to, teismo sprendimas reikalingas ir tais atvejais, kai niekinis būna ne visas sandoris, bet tik jo dalis, o tai vėlgi neatitinka minėtos normos prasmės.

⁶⁰ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 340.

⁶¹ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007. P. 339.

⁶² LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 27 d. nutartis c. b. *UAB „Šalvis“ v. UAB „Sanitex“*, Nr. 3K-3-392/2006.

⁶³ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 341; Kotz H., Flessner A. European contract law. Volume one: formation, validity, and content of contracts; contract and third parties. Oxford: Clarendon Press, 2002. P. 154.

⁶⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis c. b. *K.K. v. A.S.*, Nr. 3K-3-153/2006.

⁶⁵ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 339.

Civilinės teisės doktrinoje⁶⁶ teigiama, jog nuginčijami, priešingai negu niekiniai, sandoriai pažeidžia ne viešuosius interesus, imperatyvias teisės normas, o teises, kuriomis disponuoja atitinkami asmenys. Nesutiktume su pozicija, jog nuginčijamais sandoriais imperatyvios normos niekada nėra pažeidžiamos. Pvz., sandoris, sudarytas smurto ar realaus grasinimo įtakoje, prieštarauja LR CK 6.156 str. 2 d. įtvirtintai imperatyviai nuostatai, jog niekas negali būti verčiamas sudaryti sandorius prieš savo valią, nors tokie sandoriai ir priskiriami nuginčijamų sandorių kategorijai (LR CK 1.91 str.); dėl apgaulės sudarytas sandoris prieštarauja LR CK 6.158 str. įtvirtintam imperatyviam reikalavimui sutartiniuose santykiuose elgtis sąžiningai, nors toks sandoris taip pat laikomas nuginčijamu (LR CK 1.91 str.). Šie pavyzdžiai tik dar kartą pabrėžia, jog niekines sutartis nuo nuginčijamų atriboti praktiškai yra labai sudėtinga.

Subjektų, galinčių kreiptis į teismą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia, išskyrimas LR CK normoje kaip atskiro požymio, leidžiančio skirti niekines sutartis nuo nuginčijamų, taip pat nėra pakankamas ydingus sandorius atskirti praktiškai. LR CK 6.227 str. 3 d. nurodyta, jog teisę pareikšti ieškinį dėl santykinio sutarties negaliojimo turi sąžininga sutarties šalis, kuri nukentėjo dėl sutarties sudarymo, arba trečiasis asmuo, kurio naudai sutartis buvo sudaryta, ar asmuo, kurio teisės arba teisėtus interesus ta sutartis pažeidė. Todėl asmenų, galinčių ginti savo teises arba teisėtus interesus, pažeistas niekinės arba nuginčijamos sutarties pagrindu, ratas iš esmės gali ir nesiskirti, nes teisę pareikšti ieškinį tiek dėl absoliutaus, tiek dėl santykinio sutarties negaliojimo turi visi asmenys, kurių teisės ar teisėtus interesus tokia sutartis pažeidė (LR CK 6.227 str. 1 d. ir 3 d.).

Kalbant apie pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentą kaip požymį, leidžiantį atskirti absoliučiai negaliojančias sutartis nuo santykinai negaliojančių sutarčių, reikėtų pabrėžti, jog teisės doktrinoje⁶⁷ įsitvirtinusi nuomonė, jog niekiniai sandoriai, priešingai negu nuginčijami, visada negalioja nuo jų sudarymo momento, nėra tiksli ir ją būtina keisti. Tiek niekiniai, tiek nuginčijami sandoriai pagal bendrą taisyklę negalioja *ab initio* (LR CK 1.95 str. 1 d.), nepaisant to, jog nuginčijami sandoriai tam tikrą laiką buvo laikomi galiojančiais. Tuo tarpu, nesant galimybės niekinio arba nuginčijamo sandorio pripažinti negaliojančiu nuo jo sudarymo momento, toks sandoris laikomas negaliojančiu į ateitį nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos (LR CK 1.95 str. 2 d.). Todėl ir niekinis, ir nuginčijamas sandoris, atsižvelgiant į jo sąlygas, teisingumo, sąžiningumo, protingumo principus, gali būti pripažintas negaliojančiu tiek nuo jo sudarymo momento, tiek nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 178.

⁶⁷ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007. P. 366.

Todėl, atsižvelgiant į išdėstytas problemas, kyla klausimas, ar egzistuoja kokie nors konkrečiai apibrėžti pagrindai, leidžiantys ydingą sutartį pripažinti absoliučiai arba santykinai negaliojančia. Atsakymo į iškeltą klausimą ieškosime kitame šio darbo skyriuje.

2. ABSOLIŪČIAI IR SANTYKINAI NEGALIOJANČIŲ SUTARČIŲ ATRIBOJIMO PAGRINDAI

LR CK ir civilinės teisės doktrinoje yra įtvirtinti šeši pagrindai, kuriais remiantis niekinės sutartys turėtų būti atskiriamos nuo nugunčijamų: pirmas, teismo vaidmuo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese; antras, ginamo intereso pobūdis; trečias, subjektai, turintys teisę reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia; ketvirtas, pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentas; penktas, sutarties negaliojimo, kaip pasekmės, numatymas įstatyme; šeštas, negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybė. Šiame magistro baigiamojo darbo skyriuje kiekvieną iš minėtų pagrindų aptarsime detalai ir analizuosime, ar jie yra pakankami ydingas sutartis bandant atskirti praktiškai.

2.1. Teismo vaidmuo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese

LR CK 1.78 str. 1 d. įtvirtinta, jog sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja, nepriklausomai nuo to, ar yra teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu. Niekinio sandorio teisinės pasekmės ir niekinio sandorio faktą teismas konstatuoja *ex officio* (LR CK 1.78 str. 5 d.). Tuo tarpu to paties straipsnio 2 dalyje pabrėžta, jog sandoris, kurį pripažinti negaliojančiu būtinas teismo sprendimas, yra nugunčijamas sandoris. Iš to lyg ir galėtume daryti išvadą, jog visais atvejais dėl nugunčijamo, priešingai negu dėl niekinio, sandorio pripažinimo negaliojančiu yra būtina kreiptis į teismą ir tik teismui apie sandorio ydingumą pasisakius sprendimo rezoliucinėje dalyje, konstatuojamas jo negaliojimas. Tačiau praktiškai minėtos normos veikia šiek tiek kitaip.

Visų pirma, būtina pabrėžti, jog pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁶⁸ (toliau – LR CPK) 5 str. 3 d. įtvirtintą nuostatą, teismas imasi nagrinėti civilinę bylą pagal suinteresuoto arba kito įstatyme numatyto asmens, pvz., prokuroro, valstybės ir savivaldybių institucijų, kitų asmenų, ieškinį ar pareiškimą. Besikreipiantis į teismą asmuo reiškia reikalavimą, pvz., dėl tam tikro sandorio pripažinimo negaliojančiu ir dėl to kylančių teisinių pasekmių taikymo. Pagal LAT nuosekliai formuojamą teisės normų, reglamentuojančių sandorių negaliojimą, aiškinimo ir taikymo praktiką, realizuoti LR CK 1.78 str. 5 d. įtvirtintą teisę – niekinio sandorio negaliojimo faktą konstatuoti *ex officio*, t.y. nesant pareikšto reikalavimo dėl tam tikro sandorio pripažinimo negaliojančiu, teismas gali tik tada, kai

⁶⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

aplinkybė, kad sandoris yra niekinis, yra akivaizdi⁶⁹. Pvz., akivaizdu, kad sandoris prieštarauja imperatyviai įstatymo normai arba viešajai tvarkai ar gerai moralei. Tai reiškia, jog teismas, nesant pareikšto reikalavimo pripažinti sandorį niekiniu, savo iniciatyva (*ex officio*) konstatuoja sandorį absoliučiai negaliojančiu tik tada, kai niekinis sandoris yra tiesiogiai susijęs su byloje pareikštais reikalavimais, toks konstatavimas yra būtinas ginant asmens pažeistas teises ir taikant niekinio sandorio padarinius nereikia rinkti papildomų įrodymų, nes tokio sandorio negaliojimo pagrindas yra akivaizdus⁷⁰. Tuo atveju, kai sandoris nėra akivaizdžiai niekinis, teismas gali imtis nagrinėti ir spręsti proceso šalių ginčą dėl aplinkybių, suponuojančių jo negaliojimą, bei tirti su tuo susijusius įrodymus tik tada, kai yra šalies reikalavimas pripažinti tokį sandorį negaliojančiu, pareikštas ieškinio ar priešieškinio forma⁷¹, priešingu atveju būtų pažeidžiami LR CPK 12 str. bei 13 str. įtvirtinti rungimosi ir dispozityvumo principai⁷².

Lingvistiniu metodu išanalizavę LR CK 1.78 str. įtvirtintas teisės normas galėtume teigti, jog nugrinčijamo, priešingai negu niekinio, sandorio galiojimas priklauso tik nuo sandorį sudariusių asmenų valios. Bet toks teiginys nėra teisingas. Kaip jau buvo minėta, niekinio sandorio faktą teismas savo iniciatyva gali konstatuoti tik tada, kai aplinkybė, jog sandoris yra niekinis, yra akivaizdi. Tais atvejais, kai niekinio sandorio negaliojimas nėra akivaizdus, teismas gali nagrinėti ir spręsti sandorio negaliojimo klausimą, tirti su tuo susijusius įrodymus tik tada, kai yra pareikštas suinteresuoto asmens ieškininis reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu. Iš to išplaukia, jog ir niekinio sandorio galiojimas tam tikrais atvejais priklauso nuo sandorį sudariusių ir kitų suinteresuotų bei įstatyme apibrėžtų asmenų valios (LR CK 6.227 str. 1 d.) ir negali būti laikomas negaliojančiu be priimto teismo sprendimo.

Ypač daug diskusijų kelia LR CK 1.78 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, jog „sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu“. LAT, formuodamas naujausią teismų praktiką, nurodė, jog imperatyviosioms įstatymo nuostatoms prieštaraujantis sandoris (LR CK 1.80 str.) laikomas niekiniu, t. y. nesukuriančiu teisinių padarinių, įstatymo pagrindu (CK 1.78 str. 1 d.)⁷³. Kadangi LR CK 1.81 str. 1 d., reglamentuojanti viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančio sandorio negaliojimą, formuluojama identiškai kaip LR CK 1.80 str. 1 d., reguliuojanti imperatyvioms

⁶⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 20 d. nutartis c. b. *Marijampolės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB „Kraitėnė“, UAB Auksaakė*, Nr. 3K-3-62/2003.

⁷⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 25 d. nutartis c. b. *V.K. v. VĮ „Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras“*, Nr. 3K-3-73/2011.

⁷¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis c. b. *T. Ž. v. J. V. V. individuali įmonė*, Nr. 3K-3-147/2007.

⁷² LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 25 d. nutartis c. b. *V.K. v. VĮ „Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras“*, Nr. 3K-3-73/2011; LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 8 d. nutartis c. b. *AB „If draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“*, Nr. 3K-3-252/2009.

⁷³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. sausio mėn. 4 d. nutartis c. b. *Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos v. L. M., L. M. D., N. V. ir kt.*, Nr. 3K-3-109/2012.

įstatymo normoms prieštaraujančių sandorių negaliojimą, nurodant, jog minėtų reikalavimų neatitinkantis sandoris laikomas „niekiniu ir negalioja“, darome pagrįstą išvadą, jog sandoriai, neatitinkantys viešosios tvarkos ar geros moralės reikalavimų, taip pat laikomi niekiniais įstatymo pagrindu (LR CK 1.79 str. 1 d.). Kasacinis teismas 2012 m. sausio 4 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-109/2012⁷⁴ išaiškino, jog imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris nesukuria sandoriu siekiamų teisinių padarinių, jis laikomas niekiniu, nes dėl tokių sandorių prigimties niekiniu jį vertina įstatymas. Tai reiškia, kad teismo sprendimas pripažinti jį niekiniu ar negaliojančiu nereikalingas. Tačiau ši aplinkybė nereiškia, kad apskritai negalimas ginčas ir teismo sprendimas dėl sandorio pripažinimo niekiniu, t. y. teismo įvertinimo teisiškai kaip niekinio ir negaliojančio. Lingvistinė LR CK 1.78 str. 1 d. nuostatos išraiška, kad niekinis sandoris negalioja „nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu“, suponuoja išvadą, kad galimas teismo sprendimas pripažinti niekinį (pagal įstatymą) sandorį negaliojančiu. Tai išplaukia iš LR CPK 5 str., nes asmuo gali kreiptis į teismą dėl pažeistos ar ginčijamos jo teisės, t. y. jis gali prašyti teismo išspręsti ginčą dėl konkretaus sandorio, kurį ieškovas traktuoja niekiniu, o atsakovas šią nuostatą ginčija (dėl nevienodo aiškinimo, ar įstatymo nuostata yra imperatyvioji, ar kt.). Teismo sprendimas dėl niekinio sandorio pripažinimo negaliojančiu būtų traktuojamas kaip teismo sprendimas dėl pripažinimo, ir tai yra vienas iš asmens civilinių teisių gynimo būdų (LR CK 1.136 str. 1 p.).

Atsižvelgdami į minėtą išaiškinimą teigtume, jog pagal LR CK 1.80 str., LR CK 1.81 str. ir LR CK 1.78 str. 1 d. niekinis sandoris nesukuria teisinių padarinių įstatymo pagrindu, o ne dėl teismo padaromos išvados ar pripažinimo niekinio sandorio negaliojančiu. Tačiau tokia pozicija kelia daug problemų teisinėje praktikoje. Paanalizuokime LR CK 1.80 str. bei LR CK 1.81 str. atskirai.

LR CK 1.80 str. 1 d., nurodyta, jog imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Tai reiškia, jog asmenų laisvė sutartimis nustatyti atitinkamas teises ir prisiimti tam tikras pareigas, nėra absoliuti. Šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyviosios teisės normos (LR CK 6.156 str.). Jos savo susitarimu negali pakeisti, apriboti ar panaikinti imperatyviųjų teisės normų galiojimo ir taikymo, nepaisant to, kokia teisė – nacionalinė ar tarptautinė – šias normas nustato (LR CK 6.157 str.). Kadangi imperatyviųjų normų pažeidimas lemia sandorių negaliojimą, ypač svarbu yra žinoti, kokių imperatyvių reikalavimų sudarant sutartis privaloma laikytis. Dažnai susiduriama su problema,

⁷⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. sausio mėn. 4 d. nutartis c. b. *Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos v. L. M., L. M. D., N. V. ir kt.*, Nr. 3K-3-109/2012.

kai nėra aišku, ar tam tikra norma turėtų būti laikoma imperatyvia, ar ne. LAT praktikoje⁷⁵ ne kartą yra pažymėta, kad, nustatant, imperatyvi teisės norma ar ne, yra vienodai svarbūs tiek doktrininis imperatyvo suvokimas kaip tam tikra abstrakcija, tiek turiningasis konkrečios byloje taikytinos normos vertinimas taikant bendruosius teisės normų aiškinimo principus. Imperatyviasias teisės normas identifikuoja tokie požymiai: jos griežtai formuluoja paliepiamą ir neleidžia paliepimo suprasti dviprasmiškai, tai reiškia, kad jų išraiškos forma – kategoriški paliepimai, veikslių aprašymas ir jų atlikimo eiga, nurodytų veikslių draudimas, teisės normų įgyvendinimo sąlygos ir būdai. Taigi, sprendžiant, ar elgesio taisyklė yra kategoriška ir teisiųjų santykių subjektai nuo jos nukrypti negali, lingvistinės išraiškos priemonės – žodžiai „draudžiama“, „neturi teisės“, „privalo būti“ ir pan., aiškiausiai parodo teisės normos imperatyvų pobūdį. Tačiau kai teisės normoje nėra taip aiškiai išreikšto imperatyvo, sprendžiant dėl normos imperatyvumo, įvertinami jos tikslai, objektas ir interesai, kuriuos ta teisės norma gina, taip pat jos sisteminiai ryšiai su kitomis normomis (LR CK 1.9 str.) ir t. t.⁷⁶ Taip pat reiktų pabrėžti, jog sudarant sutartis privalu laikytis ne tik Lietuvos Respublikos įstatymuose, bet ir tarptautinėse sutartyse, kurios yra privalomos Lietuvos valstybei⁷⁷, įtvirtintų imperatyvių teisės normų. Iš viso to pastebime, jog nėra lengva atskirti, ar tam tikra norma įstatymo leidėjo yra laikoma imperatyvia ar ne. Dėl šios priežasties asmenims, dalyvaujantiems civilinėje apyvartoje ir neturintiems pakankamai teisiųjų žinių, gali būti net nežinoma, jog jų sudarytas sandoris yra niekinis ir negaliojantis dėl neatitikimo nacionaliniame įstatyme ar tarptautinėje sutartyje įtvirtintam imperatyvui.

Tokia pat problema kyla ir LR CK 1.81 str. taikymo atžvilgiu. Šioje normoje pabrėžiama, jog viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Kaip žinia, nei Lietuvos Respublikos Konstitucija⁷⁸ (toliau – Konstitucija), nei LR CK, nei kiti nacionaliniai teisės aktai neatskleidžia formuluočių „viešojo tvarka“ ir „gera moralė“ turinio. LR CK pirmosios knygos komentaro autoriai pabrėžia, jog viešąją tvarką nustato imperatyvios Konstitucijos, administracinės ir kitų teisės šakų normos⁷⁹. Iš to seka, jog teisės doktrinoje viešosios tvarkos apibrėžimas nepateikiamas, tik nurodoma, kuriuose teisės aktuose ir

⁷⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 10 d. nutartis c. b. *UAB „Kotesa“ v. UAB „Autoera“*, Nr. 3K-3-102/2011; LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. *UAB „Impronela Tours“ v. UAB „Busturas“*, Nr. 3K-3-480/2010; LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. *D. K. v. A. K.*, Nr. 3K-3-432/2008.

⁷⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. *D. K. v. A. K.*, Nr. 3K-3-432/2008.

⁷⁷ Pvz., 1969 m. Vienos konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-480.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 184.

kokiose teisės šakose viešosios tvarkos principai yra įtvirtinti. Tuo tarpu LAT praktikoje⁸⁰ pasisakoma, jog formuluotės „viešoji tvarka“ turinys yra įvairialypis – jis sietinas ne tik su atliekamais veiksmais, bet ir su tikslais bei veikslių padariniais. Sprendžiant, ar sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei, būtina įvertinti galimus padarinius ne tik visuomenei, valstybei, bet ir atskiriems asmenims. Pakankamai išsamiai sąvokos „viešoji tvarka“ prasmė atskleidžiama žinyne „Namų advokatas“⁸¹: viešoji tvarka – teisės ir kitų socialinių normų (papročių, tradicijų, visuomeninių organizacijų normų) nustatyta ir valstybės saugoma tam tikra visuomeninių santykių sistema. Ji apima visuomeninės ir valstybinės santvarkos, nuosavybės, valstybės ir kitų organizacijų bei gyventojų veiklos ir poilsio sąlygas, jų teisių ir teisėtų interesų realizavimo galimybes, socialinėmis normomis reguliuojamus visuomeninius santykius, susiklosčiusius viešosiose vietose, taip pat ir ne viešosiose vietose, bet savo pobūdžiu susijusius su žmonių gyvybės, sveikatos, garbės, orumo ir kitų teisių, viešosios rimties, normaliomis darbo ir poilsio sąlygomis. Daugiausia viešąją tvarką nustato teisės normos. Jos reguliuoja žmonių elgesį viešosiose vietose, nustato jų teises ir pareigas, apibrėžia draudžiamus veiksmus bei poelgius, o už jų padarymą numato atitinkamų poveikio priemonių taikymą pažeidėjams. Tuo tarpu moralė – tai vidinis žmogaus įsitikinimas gerbti kito asmens interesus (teises) ir kartu savanoriškas tokios pagarbos reiškimas. Moraliu laikomas toks elgesys, kuris yra naudingas ne tik konkrečiam asmeniui, bet ir visuomenei, ne tik konkrečiai tautai, bet ir žmonijai⁸². Geros moralės kriterijus yra kultūringo, teisingo žmogaus minimalus gėrio, blogio, teisingumo, pareigos, padorumo suvokimas⁸³. Kadangi visuomeniniai santykiai yra dinamiški, nepastovūs ir nuolat besivystantys, kintantys, minėtų formuluočių įtvirtinimas įstatymo normoje netenka prasmės. Iš to seka, kad asmens poelgiai kiekvienu atveju turi būti vertinami subjektyviai pagal tam tikru laiku tam tikroje visuomenėje susiklosčiusio gėrio ir blogio suvokimo prizmę, o ne pagal įstatymo raidę, kuri tam tikru laikotarpiu gali ir nebeatspindėti visuomenės gyvenimo realijų. Užsienio valstybių civilinės teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, jog įstatyme apibrėžti viešosios tvarkos ar geros moralės pažeidimo atvejus nėra tikslinga⁸⁴. Manytume, jog įstatymų leidėjo apsisprendimas viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančius sandorius laikyti niekiniais ir negaliojančiais, kelia daug problemų civilinėje apyvartoje dalyvaujantiems asmenims. Nuolat kintantis viešosios tvarkos bei geros moralės suvokimas neužtikrina civilinių teisinių santykių stabilumo, civilinės apyvartos subjektams sukelia nesaugumo jausmą, kadangi

⁸⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 25 d. nutartis c. b. *V.K. v. VĮ „Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras“*, Nr. 3K-3-73/2011; LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis c. b. *bankrutuojanti R. M. stomatologinė klinika v. BUAB „Ratio“, AB bankas „Snoras“, A. M. ir kt.*, Nr. 3K-3-30/2006.

⁸¹ Abramavičius A. *Namų advokatas: žinynas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002. P. 990.

⁸² Vaišvila A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004. P. 256.

⁸³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. *M.S. v. G.S., A.S.*, Nr. 3K-3-162/2010.

⁸⁴ Beale H., Rutgers J., Tallon D. etc. *Cases, materials and text on contract law*. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2010. P. 612.

sudarant sandorį ne visada yra aišku, kokius viešosios tvarkos ir geros moralės standartus sudaroma sutartis turi atitikti. Taip pat pabrėžtume, jog pagal dabartinį reglamentavimą sandorio pripažinimas negaliojančiu LR CK 1.81 str. pagrindu neretai sukelia ypač griežtas teises pasekmes, pvz., netaikoma restitucija, jei abi šalys žinojo ar *turėjo žinoti*, jog sudaromas sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei (LR CK 1.81 str. 2 d.). Atsižvelgdami į tai, jog tiek viešosios tvarkos, tiek geros moralės sąvokų turinys laikui bėgant kinta, galime teigti, jog ne visiems civilinės apyvartos subjektams yra vienodai lengva orientuotis, ar tam tikra sutartis atitinka viešosios tvarkos bei geros moralės kriterijus, ar ne. Dėl šios priežasties siūlytume pakeisti LR CK 1.81 str. nurodant, jog viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantys sandoriai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, o ne yra laikomi niekiniais įstatymo pagrindu.

Kadangi ne visi civilinėje apyvartoje dalyvaujantys asmenys turi teisinį išsilavinimą ar teisinių žinių ir dėl šios priežasties negali adekvačiai įvertinti sudaromų sutarčių atitikimo imperatyviųjų teisės normų, viešosios tvarkos ar geros moralės atžvilgiu, praktikoje dažnai susiduriama su situacijomis, kai niekiniai sandoriai jau yra įvykdyti ir jų pagrindu perduotas tam tikras turtas ar atsirado kitos teisės. Ir nors laikysimės pozicijos, jog imperatyviosioms įstatymo normoms (LR CK 1.80 str.) arba viešajai tvarkai ar gerai moralei (LR CK 1.81 str.) prieštaraujantys sandoriai laikomi niekiniais įstatymo pagrindu, turėsime pripažinti, jog tam tikrais atvejais teisminis niekinio sandorio pripažinimas negaliojančiu gali turėti esminę reikšmę iš niekinio sandorio kylančių teisinių pasekmių taikymui. Sutiktume su A. Dambrauskaitės išsakyta pozicija, jog nagrinėdamas bylas dėl niekinių sandorių negaliojimo ir priimdamas sprendimą dėl pripažinimo, teismas užkerta kelią tolesniems ginčams ir tokiu būdu klausimas dėl ginčo teisinio santykio egzistavimo, jo turinio ir objekto tampa labiau apibrėžtas, o teismo sprendimo nebuvimas dėl niekinių sandorių požymius atitinkančių sandorių pripažinimo negaliojančiais gali turėti neigiamą poveikį tokiais sandoriais pažeistų subjektinių teisių gynimo užtikrinimui⁸⁵. Teismo sprendimas dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu gali būti svarbus asmeniui, siekiančiam apginti savo kitas teises, pavyzdžiui, kad sutarties kontrahentas galbūt ateityje jam nereikštų reikalavimų, nes būtų teismo sprendimas, pašalinęs ginčą, ar iš sandorio atsirado civilinės teisės ir pareigos; kad asmenys neplatintų žinių, jog konkretų sandorį sudaręs asmuo be pagrindo nevykdo sutarties, sandorio ir taip neteisėtai elgiasi ar dėl dar kitokių sumetimų⁸⁶. Iš to seka, jog LR CK 1.78 str. 1 d. įtvirtinta norma, jog niekinis sandoris negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu, praktiškai turi labai ribotą

⁸⁵ Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2006. P. 42.

⁸⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. sausio mėn. 4 d. nutartis c. b. *Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos v. L. M., L. M. D., N. V. ir kt.*, Nr. 3K-3-109/2012.

reikšmę⁸⁷. Su tuo sutinka ir A. Vileita⁸⁸, pabrėždamas, jog pagal LR CK normas niekinių sandorių kategorijai priskirtinas sandoris ne visada yra akivaizdžiai niekinis, todėl jo ydingumą reikia įrodyti ir pagrįsti. Pvz., norint pripažinti sandorį negaliojančiu dėl prieštaravimo viešajai tvarkai ar gerai moralei (LR CK 1.81 str.), reikia nustatyti, kas yra viešoji tvarka bei moralė, kokia moralė gera, kokia negera, įvertinti sandorį viešosios tvarkos ar geros moralės požiūriu ir tik tada galima išspręsti sandorio galiojimo klausimą. Vienašališkai viena sandorio šalis negali nustatyti, kokia moralė yra gera, geras ar negeras moralės požiūriu sandorio turinys, ir pripažinti sandorį negaliojančiu. Esant ginčui visa tai gali padaryti tik teismas. Todėl manytume, jog LR CK 1.78 str. 1 d., kurioje pabrėžiama, jog sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymu, negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu, yra deklaratyvaus pobūdžio. Galime konstatuoti, jog G. Samuel skleidžiama idėja, jog niekinis sandoris nėra sandoris ir tai ko nėra, nebūtina pripažinti negaliojančiu⁸⁹ sunkiai pasiteisina praktikoje. Su tokia pozicija LR CK 1.80 str., reglamentuojančio imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujančių sandorių negaliojimą, atžvilgiu sutiktume tik tuo atveju, jeigu įstatymų leidėjas norminiame akte išsamiai išvardintų nuostatas, kurios laikomos imperatyviomis. Kadangi pripažinome, jog viešosios tvarkos ir geros moralės sąvokų turinys nuolat kinta bei pasiūlėme įstatymo leidėjui viešosios tvarkos ir geros moralės standartų neatitinkančius sandorius laikyti nuginjimais, LR CK 1.81 str. vertinimas G. Samuel išreikštos minties atžvilgiu neturi prasmės.

Iš viso to, kas šiame poskyryje išdėstyta, galime daryti išvadą, jog teismo vaidmens sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese kriterijus nėra pakankamas niekinių ir nuginjimų sandorių atribojimui. Sutinkame, jog nuginjimų sandorių atveju teismas savo iniciatyva negali kelti sutarties negaliojimo klausimo, jei jis nebuvo pareikštas ieškinyje ar priešieškinyje. Tačiau ir niekinių sandorių pripažinimo negaliojančiais procese teismo teisė *ex officio* pripažinti sandorį niekiniu yra ribota. Jeigu aplinkybė, jog sandoris yra niekinis, nėra akivaizdi, teismas neturi teisės nukrypti nuo ieškinio pagrindo ir savo iniciatyva konstatuoti niekinio sandorio fakto ir dėl to kylančių teisinių pasekmių. Taip pat turėtume pripažinti, jog LR CK 1.78 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, jog sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu, nėra tiksli. Įstatymo pagrindu niekiniais laikomi sandoriai, prieštaraujantys imperatyvioms įstatymo normoms (LR CK 1.80 str.) bei viešajai tvarkai ar gerai moralei (LR CK 1.81 str.). Manytume, jog kol įstatyme nėra išsamiai išvardintų normų, laikytinų imperatyviomis, LR CK 1.80 str. 1 d.

⁸⁷ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Vilnius: Justitia, 2009. P. 93.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 178-179.

⁸⁹ Samuel G. Contract law: cases and materials. London : Sweet & Maxwell, 2007. P. 216.

turėtų būti keistina, įtvirtinant, jog imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantys sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais, o 1.78 str. 1 d. nuostata, deklaruojanti, jog sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu - naikintina. Taip pat atkreiptume dėmesį į tai, jog tiek viešosios tvarkos, tiek geros moralės sąvokų turinys laikui bėgant kinta ir dėl to ne visi civilinės apyvartos subjektai sudaromus sandorius gali adekvačiai įvertinti viešosios tvarkos ar geros moralės normų atžvilgiu. Dėl šios priežasties manytume, jog LR CK 1.81 str. turėtų būti keistinas, nurodant, jog viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantys sandoriai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, o ne laikomi niekiniais įstatymo pagrindu. Mūsų nuomone, dabartinė minėtų normų lingvistinė išraiška neatskleidžia sandorių negaliojimo instituto paskirties, t.y. neužtikrina civilinių teisinių santykių stabilumo.

2.2. Pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentas

Pagal bendrąją LR CK 1.95 str. 1 d. įtvirtintą taisyklę, pripažintas negaliojančiu sandoris laikomas negaliojančiu *ab initio*, t.y. laikoma, jog toks sandoris nesukėlė juo siektų teisinių padarinių nuo pat jo sudarymo momento. To paties straipsnio 2 d. numatyta šios taisyklės išimtis, kuri nurodo, jog jeigu pagal turinį pripažinti sandorio negaliojančiu *ab initio* negalima, jis gali būti pripažintas negaliojančiu tik nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo (*ex nunc*). Kai sandoris pripažįstamas negaliojančiu *ex nunc*, konstatuojama, kad prieš įsiteisėjant teismo sprendimui šalis siejo teisinis santykis su visais iš to išplaukiančiais teisiniais padariniais (teisėmis ir pareigomis, atsakomybe ir kt.).

Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje galime sutikti nuomones, kad negaliojantys sandoriai iš esmės nėra sandoriai – niekiniai sandoriai neturi jokios teisinės galios, o nugunčijami sandoriai sukelia teises pasekmes tol, kol nėra nugunčyti teismo tvarka⁹⁰; kad niekiniai sandoriai nesukelia jokių sandoriu siekiamų padarinių ir visada negalioja *ab initio*⁹¹, tuo tarpu nugunčijami sandoriai, kol jie nenugūnčyti, sukuria teisinius padarinius, todėl teismas gali pripažinti juos negaliojančiais ir *ex nunc*⁹². Remdamiesi pastaruoju teiginiu, galėtume daryti išvadą, jog LR CK 1.95 str. 1 d. visais atvejais taikoma niekiniams sandoriams, o nugunčijamiems – tik tais atvejais, kai nėra pagrindo taikyti LR CK 1.95 str. 2 d. Bet tokia išvada nebūtų tiksli. LAT 2006 m. birželio 27 d. nutartyje Nr. 3K-3-392/2006 išaiškino, jog LR CK

⁹⁰ Vėlyvis S., Vileita A., Vitkevičius P. ir kt. Civilinė teisė: vadovėlis. Kaunas: Vajusta, 1997. P. 195.

⁹¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. Švenčionių rajono savivaldybės administracija, politinė partija „Naujoji sąjunga“*, Nr. 3K-3-532/2009.

⁹² Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007. P. 366.

1.95 str. 2 d., kuri numato, jog tais atvejais, kai pagal turinį sandorio negaliojančiu *ab initio* pripažinti negalima, jis gali būti pripažįstamas negaliojančiu tik nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo, aiškintina taip, jog ji gali būti taikoma tiek niekinių, tiek ir nugincijamų sandorių atveju. Tai reiškia, jog galimos situacijos, kai ir niekinio sandorio nebus galima pripažinti negaliojančiu *ab initio*, nes abstrakčiam grįžimui į pradinę padėtį, t.y. principui „tarsi sutarties niekuomet nebuvo“, priešinasi materialinė ir ekonominė realybė, kuri yra iki priimant teismo sprendimą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu⁹³. Tokia situacija akivaizdžiai atsispindi ir *Lietuvos techninio sporto draugija v. UAB „Pas Ažuola“* bylos⁹⁴ kontekste.

UAB „Šalvis“ v. „Sanitex“ byla⁹⁵ sukėlė daug diskusijų teisės mokslininkų tarpe. Pvz., V. Mikelėnas minėtoje byloje priimtą LAT sprendimą vertina kaip akivaizdžią ir absurdišką klaidą, kadangi teismas neteisingai vertino sandorio pripažinimo niekiniu teisinius padarinius, o negaliojimo institutą taikė ne tiems teisiniams padariniams, kurių buvo siekiama sudarant sandorį, bet sandoriui kaip juridiniam faktui⁹⁶. A. Brazdeikio teigimu, minėtoje byloje LAT pabrėžta nuostata, jog ir niekinis sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu *ex nunc*, yra abejotina, kadangi niekinis sandoris negalioja, nesvarbu, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu (LR CK 1.78 str. 1 d.)⁹⁷. Šie teiginiai tik dar kartą pagrindžia, kad skirtumas tarp niekinių ir nugincijamų sandorių nėra ryškus, ir vargu ar iš viso ydingų sandorių skirstymas į minėtas rūšis yra pagrįstas.

Apibendrinami galime teigti, jog tiek niekiniai, tiek nugincijami sandoriai pagal bendrą taisyklę negalioja *ab initio* (LR CK 1.95 str. 1 d.), nepaisant to, jog nugincijami sandoriai tam tikrą laiką buvo laikomi galiojančiais. Tuo tarpu, nesant galimybės niekinio arba nugincijamo sandorio pripažinti negaliojančiu nuo jo sudarymo momento, toks sandoris laikomas negaliojančiu į ateitį nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Tai reiškia, jog tokiu atveju ir teisinės pasekmės, kylančios dėl niekinio ar nugincijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu, gali būti taikomos nuo teismo sprendimo įsigaliojimo momento.

Iš viso to, kas išdėstyta, darytina išvada, jog momentas, nuo kurio pripažintas negaliojančiu sandoris laikomas negaliojančiu, negali būti vertinamas kaip tinkama priemonė niekiniams ir nugincijamiems sandoriams atskirti. Tiek niekinis, tiek ir nugincijamas sandoris, atsižvelgiant į jo sąlygas, teisingumo, sąžiningumo, protingumo principus bei imperatyvias

⁹³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 27 d. nutartis c. b. *UAB „Šalvis“ v. UAB „Sanitex“*, Nr. 3K-3-392/2006.

⁹⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 6 d. nutartis c. b. *Lietuvos techninio sporto draugija v. UAB „Pas Ažuola“*, Nr. 3K-3-449/2008.

⁹⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 27 d. nutartis c. b. *UAB „Šalvis“ v. UAB „Sanitex“*, Nr. 3K-3-392/2006.

⁹⁶ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // *Justitia*. 2006, Nr. 4(62), P. 7.

⁹⁷ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009. P. 365.

įstatymo normas, gali būti pripažintas negaliojančiu tiek nuo jo sudarymo momento (*ab initio*), tiek nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos (*ex nunc*).

2.3. Ginamo intereso pobūdis

Tai, jog absoliučiai negaliojanti sutartis nuo santykinai negaliojančios sutarties gali būti atskiriama pagal ginamo intereso pobūdį, yra įtvirtinta LR CK 6.225 str. Šio straipsnio 1 d. nurodyta, jog sutartis yra niekinė, jeigu ją sudarant buvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir dėl to pažeisti ne tik sutarties šalies, bet ir viešieji interesai. To paties straipsnio 3 d. sakoma, jog sutartis yra nuginčijama, jeigu ją sudarant viena šalis veikė sąžiningai ir pripažinti sutartį negaliojančia būtina tik dėl to, kad būtų apginti sąžiningos šalies privatūs interesai. Pažymėtina, jog LR CK 6.225 str. 3 d. yra įtvirtintas loginis neatitikimas, nes praktikoje galimi atvejai, kai abi sutarties šalys veikė sąžiningai, pvz., abi sąžiningai klydo, tačiau LR CK vis tiek numato galimybę tokį susitarimą nuginčyti, pvz., LR CK 1.90 str. 4 d. pagrindu.

Nemažai keblumų kelia aplinkybė, jog įstatymų leidėjas ne tik nepateikė nei viešojo, nei privataus intereso sąvokos įstatymo normoje, bet ir neįtvirtino jokių norminių požymių, leidžiančių vienodai aiškinti šių sąvokų turinį. Apibrėžti šių sąvokų sampratą palikta teismams. LAT yra pasisakęs, jog viešasis interesas apima pagrindinius principus, kuriais grindžiama valstybės teisinė sistema, valstybės ir visuomenės funkcionavimas. Viešojo intereso sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, jos turinys gali būti atskleidžiamas tik analizuojant konkrečios bylos aplinkybes⁹⁸. Iš to sprendžiame, jog netgi LAT negali pateikti tikslios ir apibrėžtos viešojo intereso sąvokos, nes viešasis interesas laikui bėgant bei keičiantis aplinkybėms yra dinamiškas ir kinta⁹⁹. Pasak E. Krivkos, viešasis interesas yra daugiau socialinė negu teisinė kategorija, apimanti ekonominius, politinius, socialinius, kultūrinius, dvasinius visuomenės gyvenimo veiksmus¹⁰⁰. Kiekvienas viešasis interesas tegali būti grindžiamas pamatinėmis visuomenės vertybėmis, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija, jo įtvirtinimas ir užtikrinimas, gynimas ir apsauga yra konstituciškai motyvuoti, todėl kiekvieną kartą, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, turi būti įmanoma pagrįsti, kad, nepatenkinus tam tikro asmens ar grupės asmenų intereso, būtų pažeistos ir tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos, jos saugomos ir

⁹⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Smulkus urmas“ v. Plungės rajono savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-155/2011.

⁹⁹ LRKT 2005 m. liepos 8 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos“ (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 „Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų“ 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

¹⁰⁰ Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 75.

ginamos vertybės¹⁰¹. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje¹⁰² yra konstatuota, kad viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų. Nors teismai pateikia nemažai viešąjį interesą apibūdinančių požymių, jo samprata vis tiek nėra aiški, tačiau bet kuriuo atveju sutinkame, jog viešasis interesas socialiniu požiūriu yra konstitucinė vertybė¹⁰³.

Lietuvių kalbos žodyne¹⁰⁴ žodis „viešas“ aiškinamas kaip visiems skirtas, visuomenės naudojamas, atviras, neslaptas; žodis „interesas“ apibrėžiamas kaip svarbus, rūpimas dalykas, reikalas, nauda. Taigi viešojo intereso sąvoką, semantine prasme, galime aiškinti kaip visiems skirtą ar rūpimą dalyką, reikalą, kurio gynimu suinteresuota visuomenė. Tačiau tai, kas objektyviai vertinga, reikšminga ir naudinga visuomenei, yra bendroji gerovė. O bendroji gerovė, pasak E. Krivkos, yra viešojo intereso dalykas, bet ne viešasis interesas. Viešasis interesas yra objektyviai egzistuojantys teisės saugomi ir ginami visuomenės ir jos atskirų grupių bendrieji neindividualizuoti socialiniai poreikiai, kuriuos lemia visuotinai reikšmingi stabilumo ir pozityvių pokyčių visuomenėje (bendrosios gerovės) siekiai¹⁰⁵.

Tikslios privataus intereso įstatyminės sampratos, vartojamos LR CK normų kontekste, įstatymų leidėjas taip pat nepateikė. Pvz., Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso¹⁰⁶ 2 str. 5 d. sąvoka „privatūs interesai“ apibrėžiama kaip valstybės politiko, kandidato į valstybės politikus ir (ar) jiems artimų asmenų turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos valstybės politiko priimamiems sprendimams ir (ar) politinei veiklai; Lietuvos

¹⁰¹ LRKT 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas byloje Nr. 35/03-11/06 dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

¹⁰² LRKT 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas byloje Nr. 14/02 dėl Lietuvos Respublikos Medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

¹⁰³ LRKT 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

¹⁰⁴ <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/V/viesas>; prisijungimo laikas: 2012-01-28.

¹⁰⁵ Krivka E. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese reglamentavimo problemos // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2(104), P. 50.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 102-3938.

Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo¹⁰⁷ 2 str. 2 d. nurodoma, jog privatūs interesai – asmens, dirbančio valstybinėje tarnyboje (ar jam artimo asmens), asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas. Iš to galime daryti išvadą, jog civilinėje teisėje vartojama sąvoka „privatusis interesas“ galėtų būti apibūdinama kaip pavienio asmens tiesioginis ir asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, pasireiškiantis civilinės teisės veikimo sferoje.

Kaip jau buvo minėta, LR CK 6.225 str. 3 d. yra įtvirtinta, jog nugunčijamų sandorių sudarymas pažeidžia ne viešuosius interesus, o teises, kuriomis disponuoja atskiri asmenys. Kaip žinia, viešieji interesai yra ginami imperatyviųjų teisės normų pagalba. Jomis siekiama garantuoti visai visuomenei svarbių vertybių apsaugą. Tačiau būtų netikslu teigti, jog nugunčijamais sandoriais imperatyviosios teisės normos niekada nėra pažeidžiamos. Pvz., dėl smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo sudarytas sandoris (LR CK 1.91 str.) laikomas neatitinkančiu vienos iš būtinų sandorių galiojimo sąlygų – šalies vidinės valios neatitikimo išorinei valios išraiškai, ir dėl to priskiriamas nugunčijamų sandorių kategorijai. Remdamiesi LR CK 6.225 str. 3 d. turėtume teigti, jog tokia nugunčijama sutartimi yra pažeidžiami tik vienos iš šalių, šiuo atveju silpnosios šalies, privatūs interesai ir tolesnis sutarties galiojimas priklauso tik nuo jos valios. Tačiau LR CK 6.156 str. 2 d. numato, jog draudžiama versti kitą asmenį sudaryti sutartį. Ši norma yra imperatyvaus pobūdžio, kurios šalys savo susitarimu negali pakeisti. Todėl toks sandoris iš esmės pažeidžia įstatyme įtvirtintą imperatyvą, taip pat ir viešosios tvarkos bei geros moralės normas. Išeitų, jog šiuo atveju nugunčijamu sandoriu yra pažeidžiamas ne tik privatus, bet ir viešasis interesas. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsauga ir jų gynimas yra vieni svarbiausių valstybės ir visuomenės uždavinių. Tai reiškia, kad viešasis interesas reikalauja šalinti bet kokius šių žmogaus ir visuomenės vertybių pažeidimus. Galime daryti išvadą, jog LR CK 6.156 str. 2 d. įtvirtintas draudimas versti kitą asmenį sudaryti sutartį prieš savo valią yra LR Konstitucijos 28 str. įtvirtinto draudimo įgyvendinant teises ir naudojantis laisvėmis varžyti kitų žmonių teises ir laisves išraiška. Dėl to galime teigti, kad, pvz., smurto ar grasinimų įtakoje (LR CK 1.91 str.) sudaryta sutartimi pažeidžiamas ne tik privatus, bet ir viešasis interesas, t.y. pažeidžiama pavienio asmens konstitucinė teisė, o tai reiškia ir viešosios tvarkos pažeidimą.

Tuo tarpu įstatymų leidejas aiškiai įtvirtino, jog niekine sutartimi pažeidžiami ne tik vienos iš sandorio šalių privatūs, bet ir viešieji interesai (LR CK 6.225 str. 1 d.) ir numatė platų asmenų ratą, galinčių kelti tokio sandorio negaliojimo klausimą (LR CK 6.227 str. 1 d.). Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad viešojo intereso gynimas – tai dispozityviškumo principo,

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 67-1659.

pagal kurį kiekvienas pats gina savo pažeistą teisę, išimtis. Viešojo intereso gynimą civiliniame procese gali nulemti įvairios priežastys, viena iš jų gali būti konkretaus civilinės teisės pošakio ar instituto didesnis, palyginti su kitais, visuomeninis reikšmingumas¹⁰⁸. LAT yra pabrėžęs, jog viešasis interesas nėra tik abstrakti teorinė kategorija, jis reiškiasi konkrečiuose visuomeniniuose santykiuose, kryptingai juos veikdamas. Bylose, kylančiose iš civilinių teisinių santykių, viešasis ir privatus interesas paprastai egzistuoja kartu, neretai iš dalies sutapdami¹⁰⁹. Todėl niekinių sandorių atveju ginant viešąjį interesą apginamas ir privatusis interesas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galime daryti išvadą, jog niekiniais sandoriais visada yra pažeidžiamos imperatyviosios įstatymo normos, viešoji tvarka ar gera moralė, padaroma žala ne tik vienai iš sandorio šalių, bet ir visuomeninę reikšmę turinčioms vertybėms, ir tokiu būdu pažeidžiamas ne tik privatus, bet ir viešasis interesas. Tačiau negalime kategoriškai teigti, jog nugrinčijamais sandoriais imperatyvios normos, užtikrinančios viešojo intereso apsaugą, niekada nėra pažeidžiamos. Manytume, jog ginamo intereso pobūdis, LR CK įtvirtintas kaip požymis, leidžiantis atriboti absoliučiai negaliojančias sutartis nuo santykinai negaliojančių sutarčių, ne visais atvejais pasitvirtina praktiškai. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsauga ir jų gynimas yra vieni svarbiausių valstybės ir visuomenės uždavinių. Tai reiškia, kad viešasis interesas reikalauja šalinti bet kokius šių žmogaus ir visuomenės vertybių pažeidimus ir, kaip jau išsiaiškinome šiame poskyryje, galimos situacijos, kai nugrinčijamo sandorio požymius atitinkantis juridinis faktas pažeis ne tik privataus asmens interesus, bet ir visai visuomenei svarbias vertybes.

2.4. Subjektai, turintys teisę reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia

LAT yra pasisakęs, kad civilinės apyvartos stabilumas ir teisinių santykių pastovumas yra saugomas keletu būdų, tarp jų įstatymu ribojant galimybę bet kuriam asmeniui nugrinčyti sudarytus sandorius¹¹⁰. Ieškinį dėl nugrinčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti tik įstatyme nurodyti asmenys (CK 1.78 str. 4 d.), o reikalavimą dėl niekinio sandorio teisinių

¹⁰⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio mėn. 28 d. nutartis c. b. *Klaipėdos miesto apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Neringos savivaldybės taryba, Neringos savivaldybės administracija, UAB „Sabonio klubas ir partneriai“*, Nr. 3K-3-143/2010.

¹⁰⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 21 d. nutartis c. b. *Marijampolės rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras v. UAB „Bitė Lietuva“, UAB „Teletower“, Marijampolės savivaldybės administracija ir kt.*, Nr. 3K-3-523/2011; LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės mėn. 31 d. nutartis c. b. *Rokiškio rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, R. S., D. S. ir kt.*, Nr. 3K-3-240/2010.

¹¹⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis c. b. *V. G. v. K. P., P. P., R. P. ir kt.*, Nr. 3K-7-540/2009.

pasekmių taikymo gali pareikšti bet kuris suinteresuotas asmuo (LR CK 1.78 str. 5 d.). LR CK 6.227 str. 1 d. ir 3 d. detalizuota, kas gali pareikšti ieškinį dėl sutarties negaliojimo: dėl absoliutaus sutarties negaliojimo teisę pareikšti ieškinį turi visi asmenys, kurių teises ar teisėtus interesus tokia sutartis pažeidė, o tuo tarpu dėl santykinio sutarties negaliojimo – sąžininga sutarties šalis, kuri nukentėjo dėl sutarties sudarymo, arba trečiasis asmuo, kurio naudai sutartis buvo sudaryta, ar asmuo, kurio teises arba teisėtus interesus ta sutartis pažeidė. Galime konstatuoti akivaizdų formuluočių tapatumą, nes ieškinį tiek dėl absoliučiai, tiek dėl santykinai negaliojančios sutarties turi teisę pareikšti asmuo, kurio teisės ar teisėti interesai tokia sutartimi buvo pažeisti. Pabandykime išsiaiškinti, ar asmenų, galinčių reikšti ieškinius dėl ydingų sutarčių pripažinimo negaliojančiomis, ratas iš tikrųjų nesiskiria.

Kaip pastebime, įstatyme įtvirtinta, jog tiek niekinių, tiek nuginjimų sandorių atveju, asmuo, besikreipiantis į teismą dėl ydingos sutarties pripažinimo negaliojančia, turi turėti teisinį suinteresuotumą. LR CPK 5 str. 1 d. taip pat pabrėžiama, jog teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama teisė arba įstatymų saugomas interesas, turi kiekvienas suinteresuotas asmuo. Kadangi įstatymų leidėjas nepateikė suinteresuoto asmens sąvokos, analizuodami teisės doktriną ir teismų praktiką bandysime apibrėžti požymius, kuriais remiantis asmuo galėtų būti laikomas turinčiu teisę kreiptis į teismą dėl ydingu sandoriu pažeistų teisių gynimo.

Loginė ir lingvistinė išvardintų normų analizė leidžia teigti, jog suinteresuotas yra kiekvienas asmuo, su kurio teisėmis ir pareigomis yra susijusi nagrinėjama byla. Asmuo, besikreipiantis į teismą, turi pagrįsti, jog jo reiškiamas ieškinys bus jam kažkuo naudingas, kad jo interesas yra teisinis ir teisėtas, realus ir egzistuojantis. Teisės doktrinoje pripažįstama, jog ieškinys negali būti pareikštas vien dėl visuomeninės ar moralinės pareigos – suinteresuotumas turi turėti teisinę reikšmę, t.y. pripažinus sandorį negaliojančiu, bus pašalinta kliūtis, trukdanti asmeniui įgyvendinti arba įgyti subjektinę teisę¹¹¹. Tačiau tai nereiškia, jog ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti tik sandorio šalys, ginančios tiesioginį ir asmeninį interesą. Ir nebūdamas sandorio šalimi, asmuo turi teisę reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu, jei tas sandoris pažeidžia jo teises¹¹² ar turi įtakos jo teisėms ir pareigoms¹¹³. Į minėtų asmenų ratą pakliūna suinteresuotų asmenų įstatyminiai atstovai, ginantys atstovaujamojų teises, universalūs teisių perėmėjai, įpėdiniai, kreditoriai, galintys pareikšti netiesioginį ieškinį ir pan. Tokių asmenų, t.y., turinčių suinteresuotumą bylos baigtimi, tačiau

¹¹¹ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007. P. 343.

¹¹² LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 11 d. nutartis c.b. *A.Š. v. A. R.*, *Vilniaus apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-987/2000.

¹¹³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis c.b. *K.K. v. A.S., A.N., A.T. ir kt.*, Nr. 3K-3-153/2006.

tiesiogiai neįvardintų įstatyme, teisė pareikšti ieškinį dėl ydingos sutarties pripažinimo negaliojančia, pripažįstama ir civilinės teisės doktrinoje¹¹⁴.

Tačiau būtų netikslu teigti, jog į teismą gali kreiptis tik savo pažeistą teisę ginantis asmuo. Civilinės teisės doktrinoje pripažįstama, kad viešojo intereso gynimo tikslu tam tikrų asmenų, pvz., vaikų, neįgaliųjų, darbuotojų, vartotojų, teisės ir teisėti interesai turėtų būti ginami ir kitų asmenų iniciatyva¹¹⁵. LR CPK 49 str. numatyta, jog prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys, t.y. subjektai, neturintys tiesioginio ir asmeninio intereso, turi teisę pareikšti ieškinį ar pareiškimą viešajam interesui ginti. Prokuroro vaidmuo sandorių negaliojimo instituto taikymo kontekste reikalauja detalesnės analizės.

Teisės doktrinoje pabrėžiama, jog dispozityvumo principas – vienas fundamentaliausių civilinio proceso teisės principų, nes tik šalys turi turėti teisę apibrėžti ginčo dalyką ir taip daryti įtaką proceso eigai¹¹⁶. Bet Konstitucija pateikia šio principo išimtį. Aukščiausią teisinę galią turinčio akto 118 str. nurodyta, jog prokuroras įstatymo nustatytais atvejais gina asmens, visuomenės ir valstybės teises bei teisėtus interesus. Prokurorų veiklą reglamentuojantis Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas¹¹⁷ (toliau – Prokuratūros įstatymas) suteikia teisę prokurorams ginti viešąjį interesą, kai yra nustatomas teisės akto pažeidimas, kuriuo pažeidžiamos asmens, visuomenės, valstybės teisės ir teisėti interesai, ir toks pažeidimas laikytinas viešojo intereso pažeidimu, o valstybės ar savivaldybių institucijos, kurių veiklos srityse buvo padarytas teisės aktų pažeidimas, nesiėmė priemonių jam pašalinti, arba kai tokios kompetentingos institucijos nėra (19 str. 1d.). Jau anksčiau teisininkų tarpe kildavo daug diskusijų dėl pernelyg plačių prokurorams suteiktų teisių dalyvauti civiliniame procese ginant viešąjį interesą¹¹⁸. Tačiau visi ginčai būdavo malšinami argumentuojant, jog prokuroras asmens, visuomenės ir valstybės teises bei teisėtus interesus gina tik įstatymo nustatytais atvejais. Iš tiesų, prokuroro teisė pareikšti ieškinį, prašymą, pareiškimą ginant viešąjį interesą, be Prokuratūros įstatymo, atskirais atvejais aptarta LR CK (pvz., 1.84 str. 4 d., 1.85 str. 1 d., 2.114 str. 5 d., 3.185 str. 3 d. ir kt.), LR CPK (pvz., 449 str. 2 d., 454 str. 2 d., 493 str. 3 d. ir kt.) bei kituose įstatymuose (pvz., Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo¹¹⁹ 9 str. 2 d.). Tačiau atskirų atvejų, suteikiančių teisę prokurorui kreiptis į teismą ginant viešąjį interesą, išvardijimas atskiruose įstatymuose, mūsų nuomone, nebetenka prasmės, nes 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojus

¹¹⁴ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Vilnius: Justitia, 2009. P. 82, 88.

¹¹⁵ Ten pat. P. 83.

¹¹⁶ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. T1. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 325.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 81-1514.

¹¹⁸ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. T1. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 684.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 34-933.

naujai LR CPK 49 str. 1 d. redakcijai¹²⁰, prokurorui suteikiama teisė pareikšti ieškinį ar pareiškimą viešajam interesui ginti ne tik LR CK, LR CPK ir kituose įstatymuose numatytais atvejais, bet ir visais kitais atvejais, kai yra pagrindas ginti asmens, visuomenės ar valstybės teises ir teisėtus interesus. Kaip jau buvo minėta, įstatymų leidėjas nenurodė, kas laikytina viršuoju interesu. Įgyvendindamas LR CPK 49 str. 1 d. nuostatą, prokuroras sprendžia, yra konkrečiu atveju viešasis interesas inicijuoti civilinę bylą ar jo nėra. Dėl to kreiptis į teismą civilinio proceso tvarka, gindamas viešąjį interesą, prokuroras gali visais atvejais, nustatęs tokį teisės aktų pažeidimą, kurio pobūdis, prokuroro nuomone, turi esminę reikšmę asmenų, jų grupių, valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams ir sudaro pagrįstas prielaidas prokuroro reiškiamam materialiniam teisiniam reikalavimui patenkinti. Bet kuriuo atveju, galutinai apie viešojo intereso buvimą ar nebuvimą sprendžia teismas, nagrinėjantis civilinę bylą, iškeltą pagal prokuroro ieškinį¹²¹.

Dėl prokurorui suteiktos teisės pareikšti ieškinį dėl niekinių sandorių pripažinimo negaliojančiais didesnių diskusijų nekyla. Šiame darbe jau buvo minėta, jog niekiniai sandoriai pasižymi tuo, jog juos sudarant yra pažeidžiamos imperatyviosios įstatymo normos, viešojo tvarka ar gera moralė. Todėl prokuroro teisė kelti tokių sandorių galiojimo klausimą teisme grindžiama viešojo intereso gynimu. Bet, sistemiškai analizuodami LR CK normas, pastebime, jog prokuroras, gindamas viešąjį interesą, gali reikšti ieškinį ir dėl neveiksnaus fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu (LR CK 1.84 str.), ir dėl alkoholiniais gėrimais arba narkotinėmis medžiagomis piktnaudžiaujančio fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu (LR CK 1.85 str.), t.y. dėl tokių sandorių, kurie dėl savo ydingumo teisės doktrinoje priskiriami nuginčijamų sandorių kategorijai. Manytume, jog šiais atvejais, prokuroras, pareikšdamas ieškinį dėl nuginčijamos sutarties pripažinimo negaliojančia, viešojo intereso buvimą pagrindžia LR CK 1.5 str. 1 d. bei 6.158 str. įtvirtintų teisingumo, protingumo, sąžiningumo principų, t.y. imperatyviųjų teisės normų, pažeidimu ir siekiu teisinėmis priemonėmis apginti silpnesnę sutarties šalį. Tai tik dar kartą patvirtina šio darbo 2.3 poskyryje išreikštą poziciją, jog ginamo intereso pobūdis nėra pakankamas kriterijus, kuriuo remdamiesi galėtume niekines sutartis atskirti nuo nuginčijamų, nes teiginys, jog nuginčijamais sandoriais pažeidžiamas tik privatus interesas, yra paneigiamas.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 85-4126.

¹²¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. kovo mėn. 30 d. nutartis c. b. *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. E. M., Zarasų rajono savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-141/2010; LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 9 d. nutartis c. b. *Klaipėdos rajono apylinkės vyriausiojo prokuroro pavaduotojas v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija, J. Ž., A. Ž.*, Nr. 3K-3-397/2009; LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 22 d. nutartis c. b. *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. D. P., E. T., D. Ž., Vilniaus apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-194/2006.

Iš viso to, kas išdėstyta, matome, jog įstatymų leidėjas įtvirtino teisę kiekvienam asmeniui, kurio teisės ar teisėti interesai buvo pažeisti dėl niekinės ar nugincijamos sutarties sudarymo, kreiptis į teismą dėl jos pripažinimo negaliojančia (LR CK 6.227 str.). Tačiau lyginant su LR CK 1.78 str., ši norma suteikia teisę didesniai asmenų ratui reikšti ieškinius dėl santykinai negaliojančių sutarčių nugincijimo. Kadangi, kaip jau aptarėme, LAT taip pat pripažįsta teisę ginčijant ydingą sutartį kreiptis į teismą asmenims, tiesiogiai neįvardintiems LR CK I knygos normose, reglamentuojančiose sandorių negaliojimą, darome išvadą, jog subjektų, galinčių reikšti ieškinį teisme dėl niekinės arba nugincijamos sutarties pripažinimo negaliojančia, ratas iš esmės nesiskiria.

2.5. Sutarties negaliojimo, kaip pasekmės, numatymas įstatyme

Civilinės teisės doktrinoje išskiriamas kriterijus, kuriuo remiantis niekiniai sandoriai galėtų būti atskiriami nuo nugincijamų. Pasak A. Brazdeikio, sandoris gali būti laikomas niekiniu tik kai tai nustatyta įstatyme, o nugincijamu – kai ydingas sandoris atitinka įstatyme nurodytus sandorio negaliojimo pagrindus, kuriais remiantis jis gali būti nugincytas¹²².

Paanalizuokime, pvz., LR CK 1.80 str., reglamentuojantį imperatyviųjų įstatymo normų neatitinkančio sandorio negaliojimą, bei 1.81 str., nustatantį viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančio sandorio negaliojimą. LR CK 1.80 str. 1 d. yra aiškiai nurodyta, jog imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra **niekinis** ir **negalioja**. Analogiška formuluotė įtvirtinta ir LR CK 1.81 str. 1 d., kai sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei. Dėl tokių sandorių priskyrimo niekinių sandorių kategorijai nei teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje ginčų nekyla. Tačiau išanalizavę teismų praktiką pastebime, jog tariamieji (LR CK 1.86 str.) ir apsimestiniai (LR CK 1.87 str.) sandoriai taip pat laikomi niekiniais. Įstatyme įtvirtinta, jog tariamas, t.y. tik dėl akių (neketinant sukurti teisinių padarinių) sudarytas, sandoris **negalioja** (LR CK 1.86 str. 1 d.). Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tariamasis sandoris turi paslėptą (neviešą) šalių suderintą sąlygą – išlygą, jog toks sandoris neturi teisinių padarinių, yra fiktyvus¹²³, todėl laikomas **niekiniu**¹²⁴. Nors teismų praktika vienareikšmiškai sutinka, jog tariamieji sandoriai laikomi niekiniais, teisės normoje tai akivaizdžiai nėra įtvirtinta. Tokia pat situacija susiklosto ir apsimestinių sandorių atveju. LR CK 1.87 str. 1 d. pabrėžiama, jog jeigu

¹²² Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 340.

¹²³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 27 d. nutartis c. b. *G.P v. J.P.*, Nr. 3K-3-28/2011; LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. *T. L. v. S. I., A. A.*, Nr. 3K-3-619/2005.

¹²⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 15 d. nutartis c. b. *A. P. v. R. J. P.*, *Klaipėdos rajono savivaldybės valdyba*, Nr. 3K-3-341/2005.

sandoris sudarytas kitam sandoriui pridengti, taikomos sandoriui, kurį šalys iš tikrųjų turėjo galvoje, taikytinos taisyklės. Šioje normoje nėra jokios užuominos apie tai, kad apsimestinis sandoris yra niekinis ir dėl to negalioja. Ši aplinkybė pabrėžiama teismų praktikoje: apsimestinis sandoris yra **niekinis** ir **negalioja** dėl esminio sandorio elemento – šalių valios – ydingumo, nes apsimestiniame sandoryje išreikštoji valia neatitinka tikrųjų šalių ketinimų¹²⁵.

Tuo tarpu lingvistinio metodo pagalba išanalizavę LR CK 1.82 str. „Juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio negaliojimas“, LR CK 1.83 str. „Įstatymų nustatyta tvarka neįregistruoto ar licencijos verstis tam tikra veikla neturinčio juridinio asmens vardu sudaryto sandorio teisinės pasekmės“, LR CK 1.85 str. „Alkoholiniais gėrimais arba narkotinėmis medžiagomis piktnaudžiaujančio fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu“, LR CK 1.88 str. „Nepilnamečių nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu“, LR CK 1.89 str. „Savo veiksmų reikšmės negalėjusio suprasti fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu“, LR CK 1.90 str. „Dėl suklydimo sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu“, LR CK 1.91 str. „Dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo, taip pat dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu“, LR CK 1.92 str. „Įgaliojimus viršijusio atstovo sudaryto sandorio negaliojimas“ nuostatas pastebime, jog visi minėti straipsniai aiškiai įtvirtina, kad atitinkamų ydų turintys sandoriai teismo tvarka **gali būti pripažinti negaliojančiais**. Akivaizdu, jog tokius sandorius įstatymų leidėjas priskyrė nuginčijamų sandorių kategorijai. Tačiau abejonių kelia 1.84 str. „Neveiksnaus fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu“ normų formuluotės. Šiame straipsnyje akivaizdžiai įtvirtinta, jog tiek nepilnamečio iki keturiolikos metų sudaryti sandoriai, išskyrus smulkus buitinius sandorius (LR CK 1.84 str. 1 d.), tiek įstatymų nustatyta tvarka neveiksniu dėl psichinės ligos ar silpnaprotystės pripažinto fizinio asmens sudaryti sandoriai (LR CK 1.84 str. 2 d.) **negalioja**. Kaip jau buvo minėta anksčiau, sutartis – tai šalių suderintos valios išraiška, o tikrąją savo valią gali išreikšti tik veiksnus asmuo. Visose teisinėse valstybėse pripažįstama, jog sutartimi gali įsipareigoti tik tas, kas laikomas veiksniumi. Šios taisyklės pagrindas – gynybinė funkcija: tam, kuris nedisponuoja savo protinėmis galiomis ar tai daro ne visiškai apimtimi, turi būti tam tikru mastu ribojama galimybė savo veiksmais ir pirmiausia – sudarant sutartis prisiimti sau nuostolius¹²⁶. Sistemiškai analizuodami LR CK 1.84 str. 1 d. su LR CK 2.5 str., imperatyviai reglamentuojančiu fizinių asmenų civilinio veiksnio atsiradimo momentą, LR CK 2.7 str., imperatyviai nustatančiu nepilnamečių iki keturiolikos metų civilinį veiksnumą, bei su LR CK 2.10 str. 2. d., reglamentuojančia pripažinto neveiksniu

¹²⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. *E.M., J.S., S.S. v. G.S., A.N.*, Nr. 3K-7-288/2009.

¹²⁶ Zweigert K., Kotz H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 293.

fizinio asmens civilinį veiksnumą, galėtume daryti pagrįstą išvadą, jog LR CK 1.84 str. 1 d. ir 2 d. nurodytų aplinkybių kontekste sudaryti sandoriai turėtų būti niekiniai, kadangi neatitinka imperatyvių įstatymo normų reikalavimų. Tačiau šią mintį paneigia LR CK 1.84 str. 4 d., apibrėžianti asmenų, galinčių pareikšti ieškinį dėl tokio sandorio **pripažinimo negaliojančiu**, ratą. Iš to seka, kad įstatymų leidėjas, neveiksnaus fizinio asmens sudarytus sandorius priskiria nuginkijamų sandorių kategorijai, nors, pasak A. Vileitos, kartais tokie sandoriai teisės literatūroje priskiriami prie niekinių¹²⁷. Tai tik dar kartą patvirtina, jog ydingų sandorių skirstymas į niekinius ir nuginkijamus, yra reliatyvus, o sandoriai, kurie mūsų pateiktu atveju įstatymo leidėjo vadinami nuginkijamais, iš esmės turėtų būti laikomi niekiniais. Pvz., Vokietijos civiliniame kodekse yra įtvirtinta, jog sutartinį veiksnumą turi psichiškai sveiki asmenys, sulaukę septynerių metų amžiaus (104 str.); minėtų sąlygų neatitinkančių asmenų sudaryti sandoriai laikomi niekiniais (105 str.). Pagal Vokietijos teisę, asmenys laikomi pilnamečiais sulaukę aštuoniolikos metų amžiaus (2 str.). Atskirais įstatyme numatytais atvejais tam, kad asmens nuo septynerių iki aštuoniolikos metų amžiaus sudarytas sandoris galėtų, būtinas įstatyminio atstovo sutikimas. Identiška nuostata įtvirtinta ir Estijos civilinio kodekso 10 str. Manytume, jog minimalaus amžiaus, kurio sulaukęs asmuo galėtų dalyvauti sutartiniuose santykiuose savarankiškai arba įstatyminių atstovų prižiūrimas, įtvirtinimas įstatyme yra sektinas pavyzdys mūsų valstybės įstatymų leidėjui. Įstatyme nurodžius, jog asmenų, nesulaukusių tam tikro įstatyme numatyto minimalaus amžiaus ribos, sudaryti sandoriai laikomi niekiniais ir negalioja, būtų iš dalies išsprendžiama nepilnamečių iki keturiolikos metų sudarytų sandorių pripažinimo negaliojančiais problema. Pagal dabartinį reglamentavimą, visi asmenų iki keturiolikos metų sudaryti sandoriai yra laikomi nuginkijamais, nors būtų neteisinga teigti, jog, pvz., tiek penkiametis, tiek trylikametis iš sandorio kylančias teises pasekmes suvokia vienodai.

Kaip jau aptarėme, įstatyminė nuostata, jog neveiksnių fizinių asmenų sudaryti sandoriai yra nuginkijami (LR CK 1.84 str.), savo esme prieštarauja kitoms, tarp jų ir imperatyvioms, LR CK normoms. Tai tik dar kartą patvirtina teiginį, jog skirtumas tarp absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių yra miglotas. Atsižvelgiant į tai, peršasi išvada, jog ydų turinčių sandorių skirstymo į niekinius ir nuginkijamus atsisakymas būtų racialesnis Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjo sprendimas.

Bet kuriuo atveju, tol, kol įstatymų leidėjas laikosi pozicijos, jog neveiksnių fizinių asmenų sudaryti sandoriai yra nuginkijami, siūlytume pakeisti LR CK 1.84 str. 1 d. formuluotę, nurodant, jog „nepilnamečio iki keturiolikos metų sudaryti sandoriai, išskyrus smulkius buitinius sandorius, kuriuos pagal šį kodeksą ir kitus įstatymus nepilnamečiai iki keturiolikos metų gali

¹²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 192.

sudaryti savarankiškai, *gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais*“ bei LR CK 1.84 str. 2 d., nurodant, jog „fizinio asmens, kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas neveiksniu dėl psichinės ligos ar silpnaprotystės, sudarytas sandoris *gali būti pripažintas negaliojančiu*“, kitas minėto straipsnio nuostatas paliekant nepakeistas. Taip pat siūlytume pasekti Vokietijos bei Estijos valstybių įstatymų leidėjų pavyzdžiu ir įtvirtinti norminiame teisės akte minimalaus amžiaus ribą, nuo kurios fiziniai asmenys galėtų būti laikomi įgiję ribotą civilinį veiksnumą.

Iš viso to darytina išvada, jog, siekiant atskirti niekinius sandorius nuo nugunčijamų, negalima pasikliauti tiesiogine teisės normos lingvistine analize. Todėl teiginys, jog absoliučiai negaliojančios sutartys nuo santykinai negaliojančių sutarčių gali būti atskiriamos pagal įstatyme įtvirtintas formuluotes, numatančias, jog niekinis sandoris dėl savo ydų yra „niekinis ir negalioja“, o nugunčijamas – „gali būti pripažintas negaliojančiu“, nepasitvirtina praktikoje.

2.6. Negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybė

Neretai susiklosto situacijos, kai sandoris, turintis tam tikrų trūkumų, kurie gali lemti jo pripažinimą negaliojančiu, nepažeidžia sutarties šalies, turinčios teisę jį ginčyti, interesų ir netgi yra jai naudingas. Todėl siekiant civilinių teisinių santykių ir civilinės teisinės apyvartos stabilumo užtikrinimo, įstatymų leidėjas LR CK 1.79 str. įtvirtino nugunčijamo sandorio patvirtinimo galimybę. Niekinis sandoris negali būti šalių patvirtintas (LR CK 1.78 str. 1 d.). Taigi nugunčijamo sandorio galiojimas priklauso nuo sandorį sudariusių asmenų valios ir nors, kaip jau minėjome, tokie sandoriai taip pat gali pažeisti teisę, juos gali patvirtinti suinteresuoti asmenys, jie taip pat gali neginčyti sandorio¹²⁸.

Sandorio patvirtinimas yra savanoriškas asmens, turinčio teisę jį nugunčyti, nugunčijamo sandorio teisinės galios ir privalomumo patvirtinimas, reiškiantis, kad asmuo atsisako savo teisės ginčyti sandorį¹²⁹. Ir nors LR CK nenurodo sandorio patvirtinimo formos ir sąlygų, atsižvelgiant į LAT formuojamą teismų praktiką¹³⁰ būtų netikslu teigti, jog jam jokie reikalavimai nekeliami. Kadangi sandorio patvirtinimas sukelia realias teisines pasekmes – patvirtinusi sandorį šalis netenka teisės jį ginčyti – šis teisinis veiksmas turi atitikti tam tikrus reikalavimus. Visų pirma, patvirtindama sandorį, šalis išreiškia savo valią, t. y. sudaro sandorį. Dėl šios priežasties patvirtinimui keliami tokie patys reikalavimai kaip ir sandoriui. Tai reiškia, kad sandorio patvirtinimas turi būti konkretus, su apibrėžtu dalyku, iš patvirtinimo turinio turi

¹²⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. *UAB „Kėtis“ v. T.R.*, Nr. 3K-3-454/2011; AT CBS teisėjų kolegijos 2007 balandžio 6 d. nutartis c. b. *T. Ž. v. J. V. V. individuali įmonė*, Nr. 3K-3-147/2007.

¹²⁹ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009. P. 344.

¹³⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis c. b. *E. V. v. J. V., G. S.*, Nr. 3K-3-155/2006.

būti akivaizdžiai aišku, koks sandoris yra patvirtinamas. Ir nors įstatymas nekelia reikalavimo, jog patvirtinimas būtinai turi būti išreikštas tam tikra forma, pvz., raštu, būtina, jog iš asmens elgesio matytųsi jo valia sudaryti naują sandorį, kuriuo patvirtinamas teisinių trūkumų turintis ankstesnis valios išreiškimas (LR CK 1.71 str. 2 d.). Kai nėra šių sąlygų, tai nėra ir pagrindo teigti, kad ydinga sutartis buvo patvirtinta.

Europos Sąjungos valstybių narių civilinėje teisėje taip pat pripažįstama, jog nuginčijamo sandorio patvirtinimas gali būti numanomas, t.y. išreiškiamas konkludentiniais veiksmais, pvz., tolesnis tiekėjo pristatytų prekių naudojimas gavėjui žinant apie teisę ginčyti sutartį dėl tam tikrų sąlygų neatitikimo reikštų ginčijamos sutarties patvirtinimą¹³¹. Tai, kad sandorio patvirtinimui nekliamas patvirtinamo sandorio formos reikalavimas, aiškiai nurodoma, pvz., Vokietijos civilinio kodekso 144 str. 2 d. Nuostata, jog šalis, turinti teisę nuginčyti sandorį ir žinodama apie jo ydingumą, aiškiai išreikštais ar numanomais veiksmais jį patvirtinusi, netenka teisės jo ginčyti, įtvirtinta ir UNIDROIT principų 3.12 str., DCFR 7:211 str. bei PECL 4:114 str.

LR CK 1.79 str. 2 d. įtvirtina prezumpciją, kad šalis sandorį patvirtino, jeigu po to, kai ji įgijo galimybę sandorį patvirtinti arba nuginčyti: jį visiškai ar iš dalies įvykdė; pareikalavo, kad kita šalis įvykdytų sandorį; užtikrino kitai šaliai savo prievolių įvykdymą; visiškai ar iš dalies perleido kitam asmeniui pagal tą sandorį įgytas teises. Bet šios prezumpcijos gali būti paneigiamos, nes, pvz., įvykdymas kaip prezumpcija gali būti vertinamas tik tada, kai tas, kas vykdo, supranta, jog sandoris gali būti nuginčytas¹³². Priešingu atveju, pasak A. Brazdeikio, teisinių padarinių sukeltų veiksmas, kuriuo nebūtų jų siekiama, t.y. sandoris būtų patvirtintas, nors asmens valia į tokį patvirtinimą nebūtų orientuota¹³³. Iš to seka, jog galima remtis tik teisėtu patvirtinimu, išreikštu suvokiant visas patvirtinimo aplinkybes. Kartu tai reiškia, kad sandorio patvirtinimas, taip pat kaip ir sandoris, gali negalioti¹³⁴.

Be LR CK I knygos IV skyriaus „Negaliojantys sandoriai“ normose aptartų nuginčijamų sandorių patvirtinimo atvejų, LR CK kitose knygose taip pat yra normų, tiesiogiai įtvirtinančių nuginčijamo sandorio šalies, turinčios teisę tokį sandorį nuginčyti, galimybę jį patvirtinti per kitos sandorio šalies arba įstatymų nustatytą terminą. Pvz., LR CK 3.92 str. 6 d. nurodyta, jog jeigu sandoris yra sudarytas be kito sutuoktinio sutikimo, tai sutikimo sudaryti sandorį nedavęs sutuoktinis gali tokį sandorį patvirtinti per vieną mėnesį nuo tos dienos, kai

¹³¹ Principles of European Contract Law. Part I and II. – The Hague; London; Boston: Kluwer Law International, 2000. P. 277.

¹³² Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Vilnius: Justitia, 2009. P. 107.

¹³³ Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 346.

¹³⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. *UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“*, Nr. 3K-3-567/2006.

sužinojo apie sandorį, arba nugynčyti (LR CK 3.96 str. 1 d.); LR CK 2.7 str. 5 d. numatyta, jog jeigu nepilnamečio iki keturiolikos metų sudarytas sandoris nepripažintas negaliojančiu, tai, šiam asmeniui tapus visiškai veiksniam, kita sandorio šalis gali raštu kreiptis į tapusią veiksnia sandorio šalį ir prašyti per kreipimės nustatytą terminą, kuris negali būti trumpesnis nei vienas mėnuo, patvirtinti sandorį ir jeigu per nustatytą terminą asmuo neatsako, kad sandorio netvirtina, laikoma, kad jis sandorį patvirtino ir pan.

Iš viso to galime daryti išvadą, jog niekinis, priešingai negu nugynčijamas, sandoris negali būti šalių patvirtintas. Tačiau abejotina, ar remiantis šiuo kriterijumi ydingus sandorius visada įmanoma atskirti praktiškai. Pasinaudoti negaliojančio sandorio patvirtinimo teise suinteresuota sutarties šalis gali tik tada, kai yra aišku, jog sutartis dėl savo ydos yra neabsoliučiai, o santykinai negaliojanti. O tai nustatyti ne visada yra lengva, nes, kaip jau buvo minėta šio darbo 2.1. poskyryje, netgi niekinių sandorių negaliojimas dažnai nėra akivaizdus ir jį reikia įrodyti. Taip pat daug abejonių kelia 2.5 poskyryje aptarta įstatymų leidėjo pasirinkta pozicija, jog neveiksnių asmenų sudaryti sandoriai laikomi nugynčijamais ir gali būti patvirtinti įstatyme nurodytų asmenų. Dėl šios priežasties galimos situacijos, jog šalis, pasinaudodama sandorio patvirtinimo instituto normomis, suteiks teisinę galią ir privalomumą dėl savo ydų absoliučiai negaliojančiu laikomam juridiniam faktui.

Išanalizavus LR CK nuostatas, teisės doktriną bei LAT formuojamą teisės taikymo ir aiškinimo praktiką, galime teigti, jog teisės aktuose ir civilinės teisės doktrinoje išskiriami pagrindai, leidžiantys atriboti absoliučiai negaliojančias sutartis nuo santykinai negaliojančių sutarčių, nėra lengvai pritaikomi praktikoje. Teismo vaidmuo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese, kaip kriterijus, leidžiantis atskirti santykinai negaliojančias sutartis nuo absoliučiai negaliojančių sutarčių, nėra pakankamas siekiant ydingas sutartis atskirti praktiškai. Kaip jau aptarėme, tik retais atvejais teismai gali pasinaudoti įstatyme įtvirtinta teise niekinės sutarties negaliojimo faktą konstatuoti *ex officio*. Dažnai susiklosto, jog niekinio sandorio negaliojimas nėra akivaizdus ir jį reikia įrodyti, o tai reiškia, jog ir niekinis sandoris tam tikrais atvejais negali būti laikomas negaliojančiu be priimto teismo sprendimo. Aptarėme, jog ir absoliučiai, ir santykinai negaliojanti sutartis, atsižvelgiant į jos sąlygas, teisingumo, sąžiningumo, protingumo principus bei imperatyvias įstatymo normas, gali būti pripažinta negaliojančia tiek *ab initio*, tiek *ex nunc*. Tai reiškia, jog momentas, nuo kurio pripažinta negaliojančia sutartis negalioja, kaip kriterijus, leidžiantis ydingas sutartis atskirti praktiškai, taip pat nepasitvirtina. Kalbant apie ginamo intereso pobūdį, kaip ydingų sutarčių atskyrimo kriterijų, turime pabrėžti, jog teiginys, kad niekiniais sandoriais, priešingai negu nugynčijamais, visada yra pažeidžiamas ne tik privatus, bet ir viešasis interesas, nėra tikslus. Šiame darbe jau aptarėme, jog tam tikrais atvejais ir santykinai negaliojančiomis sutartimis akivaizdžiai yra

pažeidžiamos imperatyviosios įstatymo normos, skirtos viešajam interesui apginti. Todėl šiuo kriterijumi taip pat negalima vadovautis, norint ydų turinčias sutartis priskirti vienai iš negaliojančių sutarčių kategorijų. Kalbant apie subjektus, turinčius teisę reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia, kaip požymį, kuriuo remiantis absoliučiai negaliojančios sutartys gali būti atskiriamos nuo santykinai negaliojančių sutarčių, turime pripažinti, jog ir šis kriterijus nėra absoliutus. Apžvelgus LR CK nuostatas bei LAT formuojamą teismų praktiką, galime teigti, jog subjektų, galinčių reikšti ieškinį teisme dėl niekinės arba nuginčijamos sutarties pripažinimo negaliojančia, ratas iš esmės nesiskiria, nes kasacinis teismas pripažįsta teisę ginčijant ydingą sutartį kreiptis į teismą ir asmenims, tiesiogiai neįvardintiems LR CK I knygos IV skyriaus „Negaliojantys sandoriai“ normose. Tai reiškia, jog pareikšti ieškinį teisme dėl sutarties pripažinimo negaliojančia gali bet kuris asmuo, kurio teisės ar teisėti interesai tokia sutartimi buvo pažeisti. Išanalizavę civilinės teisės doktrinoje išskiriamą kriterijų, jog niekinės sutartys nuo nuginčijamų gali būti atskiriamos pagal įstatymo normos formuluotę, turime pripažinti, kad jis labai sunkiai pritaikomas praktikoje. LR CK I knygos IV skyriaus normose, reglamentuojančiose sandorio negaliojimą, ne visais niekinių ir nuginčijamų sandorių atvejais yra nurodyta, jog dėl savo ydų niekiniu laikomas sandoris yra „niekinis ir negalioja“, o nuginčijamas – „gali būti pripažintas negaliojančiu“. Tai ypač akivaizdu analizuojant tariamųjų (LR CK 1.86 str.), apsimestinių (LR CK 1.87 str.) ir neveiksnių fizinių asmenų (LR CK 1.84 str.) sudarytų sandorių pripažinimo negaliojančiais nuostatas. Dėl to galime teigti, jog remiantis šiuo kriterijumi nėra įmanoma absoliučiai negaliojančias sutartis atskirti nuo santykinai negaliojančių sutarčių. Turime pripažinti, jog negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybės, kaip kriterijaus, leidžiančio atriboti ydingas sutartis, įtvirtinimas įstatymo normoje tam tikrais atvejais sunkiai suvokiamas. Pvz., tyrimo metu atskleidėme, jog įstatymų leidėjas neveiksnių asmenų sudarytus sandorius (LR CK 1.84 str.) laiko nuginčijamais, nors, sistemiškai analizuojant LR CK normas, akivaizdu, kad tokiais laikyti juos ne visada yra teisinga. Kadangi LR CK imperatyviai įtvirtinta, jog niekiniai sandoriai negali būti šalių patvirtinti, pasinaudoti negaliojančio sandorio patvirtinimo teise suinteresuota sutarties šalis gali tik tada, kai yra aišku, jog sutartis dėl savo ydos yra ne absoliučiai, o santykinai negaliojanti. O tai nustatyti ne visada yra lengva. Todėl šio kriterijaus praktinis pritaikomumas taip pat sunkiai suvokiamas. Mūsų nuomone, šios aplinkybės dar kartą patvirtina, kad skirtumas tarp absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių yra reliatyvus ir kad įstatymų leidėjui reikėtų apsvarstyti galimybę keisti LR CK, įtvirtinant, jog visos ydingos sutartys yra nuginčijamos. Todėl galime konstatuoti, kad iškelta tyrimo hipotezė nepasitvirtino.

Taigi, galime teigti, jog buvo įgyvendinti visi šiame magistro darbe iškelti uždaviniai, išanalizuota tyrimo problema ir pasiektas šio darbo tikslas. Pažymėtina, jog visų ydingų sutarčių

priskyrimo nuginčijamų sandorių kategorijai pagrįstumas, dėl ribotos darbo apimties, nebuvo analizuotas.

IŠVADOS

1. Sutartims, t.y. dvišaliams ir daugiašaliams sandoriams, taikomos ne tik LR CK VI knygos nuostatos, reglamentuojančios sutarčių sudarymo, vykdymo, pabaigos ir kt. klausimus, bet ir LR CK I knygos normos, įtvirtinančios dvišalių ir daugiašalių sandorių reglamentavimą (LR CK 6.154 str. 2 d.). Tačiau tyrimo metu, sistemiškai analizuodami LR CK sutarčių teisės nuostatas, atskleidėme, jog toks reguliavimas turi trūkumų – sutarčių negaliojimą reglamentuojančios nuostatos, įtvirtintos LR CK VI knygoje, nėra identiškos iš esmės tą patį klausimą reglamentuojančioms nuostatomis, išdėstytoms LR CK I knygoje.
2. Teismo vaidmens sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese kriterijus nėra pakankamas siekiant atskirti absoliučiai negaliojančias sutartis nuo santykinai negaliojančių sutarčių. Kasacinis teismas išaiškino, jog niekinės sutarties faktą teismas savo iniciatyva gali konstatuoti tik tada, kai aplinkybė, jog sutartis yra absoliučiai negaliojanti, yra akivaizdi. Tais atvejais, kai niekinės sutarties negaliojimas nėra akivaizdus, teismas gali nagrinėti ir spręsti sutarties negaliojimo klausimą tik tada, kai yra pareikštas suinteresuoto asmens ieškininis reikalavimas pripažinti ją negaliojančia. Tai reiškia, jog ir absoliučiai negaliojančių sutarčių kategorijai priskiriamo juridinio fakto galiojimas tam tikrais atvejais priklauso nuo įstatyme apibrėžtų asmenų valios ir negali būti laikomas negaliojančiu be priimto teismo sprendimo.
3. Pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentas negali būti vertinamas kaip tinkama priemonė absoliučiai ir santykinai negaliojančioms sutartims atskirti. Tiek niekinė, tiek ir nugincijama sutartis, atsižvelgiant į jos sąlygas, teisingumo, sąžiningumo, protingumo principus bei imperatyvias įstatymo normas, gali būti pripažinta negaliojančia tiek nuo jos sudarymo momento (*ab initio*) (LR CK 1.95 str. 1 d.), tiek nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos (*ex nunc*) (LR CK 1.95 str. 2 d.).
4. Absoliučiai negaliojančiomis sutartimis visada yra pažeidžiamos imperatyviosios įstatymo normos, viešoji tvarka ar gera moralė, padaroma žala ne tik vienai iš sandorio šalių, bet ir visuomeninę reikšmę turinčioms vertybėms, ir tokiu būdu pažeidžiamas ne tik privatus, bet ir viešasis interesas. Tačiau negalima teigti, jog santykinai negaliojančiomis sutartimis imperatyviosios normos, užtikrinančios viešojo intereso apsaugą, niekada nėra pažeidžiamos. Ši aplinkybė dar kartą patvirtina, kad skirtumas tarp absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių nėra ryškus, ir suponuoja mintį, jog įstatymų leidėjo LR CK įtvirtintas ydingų sutarčių skirstymas į absoliučiai ir santykinai negaliojančias nėra pagrįstas.
5. Apžvelgus LR CK nuostatas bei LAT formuojamą teismų praktiką, galime teigti, jog subjektų, galinčių reikšti ieškinį teisme dėl niekinės arba nugincijamos sutarties pripažinimo negaliojančia, ratas iš esmės nesiskiria, nes kasacinis teismas pripažįsta teisę ginčijant ydingą sutartį kreiptis į

teismą ir asmenims, tiesiogiai neįvardintiems LR CK I knygos IV skyriaus „Negaliojantys sandoriai“ normose. Tai reiškia, jog pareikšti ieškinį teisme dėl sutarties pripažinimo negaliojančia gali bet kuris asmuo, kurio teisės ar teisėti interesai tokia sutartimi buvo pažeisti. Darytina išvada, jog subjektų, galinčių reikšti ieškinį teisme dėl niekinės arba nugunčijamos sutarties pripažinimo negaliojančia, ratas iš esmės nesiskiria.

6. Teiginys, jog absoliučiai negaliojančios sutartys nuo santykinai negaliojančių sutarčių gali būti atskiriamos pagal įstatyme įtvirtintas formuluotes, numatančias, jog dėl savo ydų niekiniu laikomas dvišalis ar daugiašalis sandoris yra „niekinis ir negalioja“, o nugunčijamas – „gali būti pripažintas negaliojančiu“, nepasitvirtina praktikoje. Siekiant atskirti niekinius sandorius nuo nugunčijamų, negalima pasikliauti tiesiogine teisės normų lingvistine analize, tai ypač akivaizdu atsižvelgiant į tariamųjų (LR CK 1.86 str.), apsimestinių (LR CK 1.87 str.) ir neveiksnių fizinių asmenų (LR CK 1.84 str.) sudarytų sandorių pripažinimo negaliojančiais nuostatas.

7. Niekinė, priešingai negu nugunčijama, sutartis negali būti šalių patvirtinta (LR CK 1.79 str. 1 d., LR CK 6.225 str. 4 d.), tačiau, kaip paaiškėjo tyrimo metu, niekinės sutarties negaliojimas dažnai nėra akivaizdus ir jį reikia įrodyti. Tai reiškia, jog civilinės apyvartos subjektai patvirtinimu gali suteikti teisinę galią ir privalomumą niekinei sutarčiai. Manome, jog būtų tikslinga ydingas sutartis tvirtinti teismo keliu, teismo sprendimą dėl ydingos sutarties patvirtinimo traktuojant kaip sprendimą dėl pripažinimo (LR CK 1.136 str. 1 p.).

PASIŪLYMAI

1. LR CK 1.78 str. 1 d., nustatanti, jog „sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu“, nėra tiksli. Įstatymo pagrindu niekiniais laikomi sandoriai, prieštaraujantys imperatyvioms įstatymo normoms (LR CK 1.80 str.) bei viešajai tvarkai ar gerai moralei (LR CK 1.81 str.). Kol įstatyme nėra išsamiai išvardintų normų, laikytinų imperatyviomis, siekiant apsaugoti civilinės apyvartos stabilumą siūlome keisti LR CK 1.80 str. 1 d. nurodant, jog „imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu“. Taip pat atkreiptume dėmesį į tai, jog sąvokų „viešoji tvarka“ ar „gera moralė“ turinys laikui bėgant kinta ir dėl to ne visi civilinės apyvartos subjektai sudaromus sandorius gali adekvačiai įvertinti viešosios tvarkos ar geros moralės normų atžvilgiu. Dėl šios priežasties manytume, jog LR CK 1.81 str. turėtų būti keistinas, nurodant, jog „viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantys sandoriai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais“.

2. Tol, kol įstatymų leidėjas laikosi pozicijos, jog neveiksnių fizinių asmenų sudaryti sandoriai yra nuginkijami (LR CK 1.84 str.), siūlytume pakeisti LR CK 1.84 str. 1 d. formuluotę, nurodant, jog „nepilnamečio iki keturiolikos metų sudaryti sandoriai, išskyrus smulkius buitinius sandorius, kuriuos pagal šį kodeksą ir kitus įstatymus nepilnamečiai iki keturiolikos metų gali sudaryti savarankiškai, *gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais*“ bei LR CK 1.84 str. 2 d., nurodant, jog „fizinio asmens, kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas neveiksniu dėl psichinės ligos ar silpnaprotystės, sudarytas sandoris *gali būti pripažintas negaliojančiu*“, kitas minėto straipsnio nuostatas paliekant nepakeistas.

3. Siūlome sekti Vokietijos bei Estijos įstatymų leidėjų pavyzdžiu ir įtvirtinti LR CK minimalų amžių, kurio sulaukę psichiškai sveiki fiziniai asmenys galėtų būti laikomi įgiję ribotą civilinį veiksnumą. Tokiu atveju siūlytume atitinkamai pakeisti 1.84 str. 1 d. formuluotę, akcentuojant, jog LR CK nurodyto minimalaus amžiaus nesulaukusių asmenų sudaryti sandoriai laikomi niekiniais, o sudaryti asmenų, sulaukusių minimalaus įstatyme numatyto amžiaus civiliniam teismumui įgyti, tačiau neturinčių keturiolikos metų – nuginkijamais.

4. Kol įstatymų leidėjas ydingas sutartis skirsto į absoliučiai ir santykinai negaliojančias, siūlome pakeisti LR CK 1.79 str. įtvirtinant, jog „šalis, turinti teisę sandorį nugincyti, per kitos sandorio šalies ar įstatymo nustatytą terminą *gali kreiptis į teismą dėl jos patvirtinimo*“. Tokiu būdu teismo sprendimas dėl santykinai negaliojančio sandorio patvirtinimo būtų traktuojamas kaip teismo sprendimas dėl pripažinimo ir būtų išvengiama situacijų, kai civilinės apyvartos subjektai vienašališku patvirtinimu suteikia teisinę galią ir privalomumą niekinėms sutartims.

5. Kadangi tyrimo metu atskleidėme, jog skirtumas tarp absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių nėra ryškus, siūlytume įstatymų leidėjui atsisakyti ydingų sutarčių skirstymo į absoliučiai bei santykinai negaliojančias, įstatyme įtvirtinti, jog visos ydingos sutartys yra nuginkijamos, ir atsižvelgiant į šią aplinkybę atitinkamai pakeisti sandorių negaliojimą reglamentuojančias nuostatas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-480.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 85-4126.
6. Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 102-3938.
7. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, 19-138.
8. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 34-933.
9. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 81-1514.
10. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 67-1659.
11. DCFR (Draft Common Frame of Reference) // http://webh01.ua.ac.be/storme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf, prisijungimo laikas: 2011-05-25.
12. PECL (Principles of European Contract Law) // http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI og_II.htm, prisijungimo laikas: 2011-05-25.
13. UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai // <http://www.unilex.info>, prisijungimo laikas: 2011-03-20.

Specialioji literatūra

14. Abramavičius A. Namų advokatas: žinynas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.
15. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
16. Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.
17. Beale H., Rutgers J., Tallon D. etc. Cases, materials and text on contract law. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2010.
18. Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Vilnius: Justitia, 2009.
19. Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2006.
20. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. T1. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
21. Jonaitis M. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005.
22. Kotz H., Flessner A. European contract law. Volume one: formation, validity, and content of contracts; contract and third parties. Oxford: Clarendon Press, 2002.
23. Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
24. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001.

25. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I) / V. Mikelėnas. Vilnius: Justitia, 2003.
26. Mikelėnas V., Staskonis V., Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
27. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996.
28. Mikelėnas V., Kronke H., Balodis K. ir kt./red. V. Mizaras. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos | mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007.
29. Principles of European Contract Law. Part I and II. – The Hague; London; Boston: Kluwer Law International, 2000.
30. Principles of European Contract Law. Part III. – The Hague; London; Boston: Kluwer Law International, 2003.
31. Samuel G. Contract law: cases and materials. London : Sweet & Maxwell, 2007.
32. The Principles of European Contract Law (Part III) and Dutch Law: a commentary II – The Hague: Kluwer Law International, 2006.
33. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
34. Vėlyvis S., Vileita A., Vitkevičius P. ir kt. Civilinė teisė: vadovėlis. Kaunas: Vjūsta, 1997.
35. Vėlyvis S., Vitkevičius P., Žeruolis J. ir kt. Tarybinė civilinė teisė. I dalis. Vilnius: Mintis, 1975.
36. Vėlyvis S., Jonaitis M. XII lentelių įstatymai ir jų komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
37. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.

Straipsniai ir publikacijos

38. Krivka E. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese reglamentavimo problemos // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2(104), P. 48-54.
39. Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4(62), P. 2-8.
40. Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (1) // Juristas. 2005, Nr. 4, P. 3-11.
41. Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (2) // Juristas. 2005, Nr. 5(20), P. 20-30.

Teismų praktika

42. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas byloje Nr. 35/03-11/06 dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos

- Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.
43. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas byloje Nr. 10/02 dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos“ (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 „Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų“ 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.
 44. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas byloje Nr. 14/02 dėl Lietuvos Respublikos Medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.
 45. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.
 46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 6 d. nutartis c. b. BUAB „Eudanas“ v. UAB „Metva“, BUAB „Pajūrio turto investicijos“, Nr. 3K-3-77/2012.
 47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 4 d. nutartis c. b. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos v. L. M., L. M. D., N. V. ir kt., Nr. 3K-3-109/2012.
 48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 21 d. nutartis c. b. Marijampolės rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras v. UAB „Bitė Lietuva“, UAB „Teletower“, Marijampolės savivaldybės administracija ir kt., Nr. 3K-3-523/2011.
 49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. UAB „Kėtis“ v. T.R., Nr. 3K-3-454/2011.
 50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 5 d. nutartis c. b. UAB „Smulkus urmas“ v. Plungės rajono savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-155/2011.
 51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 10 d. nutartis c. b. UAB „Kotesa“ v. UAB „Autoera“, Nr. 3K-3-102/2011.
 52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 25 d. nutartis c. b. V.K. v. VĮ „Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras“, Nr. 3K-3-73/2011.
 53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 8 d. nutartis c. b. A. Z. v. BUAB „Vakarų prekyba“ administratorius UAB „Kononenko ir ko“, S. K., M. K., Nr. 3K-3-44/2011.
 54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 27 d. nutartis c. b. G.P v. J.P., Nr. 3K-3-28/2011.
 55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. UAB „Impronela Tours“ v. UAB „Busturas“, Nr. 3K-3-480/2010.

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės mėn. 31 d. nutartis c. b. Rokiškio rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, R. S., D. S. ir kt., Nr. 3K-3-240/2010.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio mėn. 28 d. nutartis c. b. Klaipėdos miesto apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Neringos savivaldybės taryba, Neringos savivaldybės administracija, UAB „Sabonio klubas ir partneriai“, Nr. 3K-3-143/2010.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. M.S. v. G.S., A.S., Nr. 3K-3-162/2010.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo mėn. 30 d. nutartis c. b. Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. E. M., Zarasų rajono savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-141/2010.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 5 d. nutartis c. b. Z.M. v. M.Ž., Kauno miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-11/2010.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis c. b. V.G. v. K.P., P.P., R.P. ir kt., Nr. 3K-7-540/2009.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. Švenčionių rajono savivaldybės administracija, politinė partija „Naujoji sąjunga“, Nr. 3K-3-532/2009.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 9 d. nutartis c. b. Klaipėdos rajono apylinkės vyriausiojo prokuroro pavaduotojas v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija, J. Ž., A. Ž., Nr. 3K-3-397/2009.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. E.M., J.S., S.S. v. G.S., A.N., Nr. 3K-7-288/2009.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 8 d. nutartis c. b. AB „If draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“, Nr. 3K-3-252/2009.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 6 d. nutartis c. b. Lietuvos techninio sporto draugija v. UAB „Pas Ažuolą“, Nr. 3K-3-449/2008.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. D. K. v. A. K., Nr. 3K-3-432/2008.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis c. b. A. T v. UAB „Serneta“, Nr. 3K-3-189/2008.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis c. b. T. Ž. v. J. V. V. individuali įmonė, Nr. 3K-3-147/2007.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr. 3K-3-567/2006.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. BUAB „Turneka“ v. J. Č. ir kt., Nr. 3K-3-472/2006.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 27 d. nutartis c. b. UAB „Šalvis“ v. UAB „Sanitex“, Nr. 3K-3-392/2006.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 22 d. nutartis c. b. Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. D. P., E. T., D. Ž., Vilniaus apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-194/2006.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis c. b. E. V. v. J. V. ir G. S., Nr. 3K-3-155/2006.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis c. b. K.K. v. A.S., A.N., A.T. ir kt., Nr. 3K-3-153/2006.

76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis c. b. bankrutuojanti R. M. stomatologinė klinika v. BUAB „Ratio“, AB bankas „Snoras“, A. M. ir kt., Nr. 3K-3-30/2006.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. T. L. v. S. I., A. A., Nr. 3K-3-619/2005.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 15 d. nutartis c. b. T.N.S. v. J.N., G.N. V.M. ir kt., Nr. 3K-7-274/2005.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 20 d. nutartis c. b. Marijampolės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB „Kraitėnė“, UAB Auksakė“, Nr. 3K-3-62/2003.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. BUAB DK „Hermis – draudimas“ v. AB „Šlifavimo staklės“, Nr. 3K-3-1107/2002.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis c. b. 305-oji daugiabučio namo savininkų bendrija „Bokštas“ v. Vilniaus miesto valdyba, Vilniaus miesto savivaldybės rejestro tarnyba, Nr. 3K-3-512/2002.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 11 d. nutartis c. b. A.Š. v. A. R., Vilniaus apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-987/2000.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 2 d. nutartis c. b. UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“, Nr. 3K-3-905/2000.

Kiti šaltiniai

84. Estonian Civil Code // <http://www.legaltext.ee/text/en/X0015.htm>, prisijungimo laikas: 2012-03-26.
85. German Civil Code // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/, prisijungimo laikas: 2011-11-27.
86. Lietuvių kalbos terminų žodynas // <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas>, prisijungimo laikas: 2012-01-28.
87. Tarptautinių žodžių žodynas // <http://www.zodynas.lt/tarptautiniu-zodziu>, prisijungimo laikas: 2011-11-24.
88. The Civil Code of Netherlands // http://books.google.lt/books?id=4TRXglDzUfEC&printsec=frontcover&dq=the+civil+code+of+the+netherlands&hl=lt&cd=1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, prisijungimo laikas: 2011-11-27.

SANTRAUKA

Absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribo­jimo problematika

Magistro baigiamajame darbe atskleidžiama absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribo­jimo problema. Pasak civilinės teisės mokslininkų, absoliučiai negaliojančios sutartys nuo santykinai negaliojančių sutarčių gali būti atskiriamos pagal įstatyme ir civilinės teisės doktrinoje išskiriamus požymius: pirma, pagal teismo vaidmenį sutarčių pripažinimo negaliojančiomis procese; antra, pagal pripažintos negaliojančia sutarties negaliojimo momentą; trečia, pagal ginamo intereso pobūdį; ketvirta, pagal subjektus, galinčius reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia; penkta, pagal sandorio negaliojimo, kaip pasekmės, numatymą įstatyme; šešta, pagal negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybę. Teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, jog, priklausomai nuo to, sutartis priskiriama absoliučiai ar santykinai negaliojančių sutarčių kategorijai, skiriasi asmenų, kurių teisės ar teisėti interesai ydingomis sutartimis buvo pažeisti, teisių apimtis ir jų įgyvendinimo galimybės. Išanalizavus kiekvieno iš minėtų pagrindų praktinį pritaikomumą, paaiškėjo, jog minėti kriterijai nėra pakankami absoliučiai negaliojančių sutarčių ir santykinai negaliojančių sutarčių atribo­jimui. Dėl šios priežasties, siekiant didesnio civilinėje apyvartoje dalyvaujančių subjektų teisių gynimo, siūloma įstatymų leidėjui atsisakyti ydingų sutarčių skirstymo į absoliučiai ir santykinai negaliojančias ir visas ydingas sutartis laikyti nuginčijamomis.

Pagrindinės sąvokos: sandoris, sutartis, negaliojimas, absoliučiai negaliojanti sutartis, santykinai negaliojanti sutartis, atribo­jimas.

SUMMARY

Absolute and relative nullity of contracts – problems of delimitation

Masters's thesis object is to disclose the problem of void (absolutely null) and voidable (relatively null) contracts delimitation. According to academics of civil law, void and voidable contracts can be delimited by features which are pointed out in statute and in doctrine of civil law: firstly, by court's role in recognition of void and voidable contracts; secondly, by the moment of which void or voidable contract doesn't valid anymore; thirdly, by character of pleaded interest; fourthly, by subjects who can claim for faulty contract being adjudicated as invalid; fifthly, by pointing out the invalidity of contract in statute; sixthly, by ability of an invalid contract confirmation. In the doctrine of law is accepted that depending on factor if contract is void or voidable, differs the extent of rights of people who participate in contracts and have legal interests on them. In this analysis we could conclude that features we set out before do not completely point up the distinction between void and voidable contracts. Depend on this we would suggest legislator to refuse dividing of faulty contracts into void and voidable and to think about possibility all faulty contracts treat as voidable because we suppose that the rights of people who participate in contracts and have legal interests on them would be protected better than now.

Key words: transaction, contract, invalidity, void contract, voidable contract, absolute nullity of contract, relative nullity of contract, delimitation.